

Niet voor iedereen ‘Hand in Hand’ in de Kuip

De supporterscultuur van Feyenoord en LHBTI+-acceptatie

Daan van Eck

582350

prof. dr. Jacco van Sterkenburg

Erasmus Universiteit Rotterdam

School of History, Culture, and Communication

Media en Journalistiek

26 juni 2024

Woordenaantal: 20.797

ABSTRACT

Een onderbelicht probleem in het Nederlandse professionele voetbal is de discriminatie van de LHBTI+-gemeenschap. Er is geen openlijk homoseksuele profvoetballer in Nederland en er zijn regelmatig homofobe spreekkoren te horen. Onderzoek wijst uit dat de professionele voetbalomgeving in Nederland nog heteronormatief en homonegatief is. In Engeland krijgen LHBTI+-voetbalsupporters een stem, een gemeenschapsgevoel en zichtbaarheid door zich te verenigen in LHBTI+-supportersgroepen. Steeds vaker wordt de positieve rol van deze groepen besproken in het vergroten van LHBTI+-acceptatie. In Nederland wordt een toekomstige rol wel erkend, maar krijgt het in de wetenschap nog geen aandacht. Ook zijn er maar twee van dit soort groepen in Nederland, waarvan slechts één bij een Eredivisieclub: de Roze Kameraden, bij Feyenoord. In dit onderzoek wordt de rol van deze supportersgroep en andere initiatieven voor het vergroten van inclusie in het voetbal onderzocht door tien seizoenkaarthouders van Feyenoord te interviewen over hun ervaringen met LHBTI+-acceptatie, -campagnes, -supportersgroepen en homofobie.

Het blijkt dat de seizoenkaarthouders van Feyenoord merken dat de supporterscultuur van de club een grote blokkade vormt voor het vergroten van LHBTI+-acceptatie. De zogenaamde harde kern van Feyenoord spreekt zich luid tegen de OneLove-campagne en de Roze Kameraden uit. Andere supporters en de club Feyenoord laten zich hierdoor beïnvloeden in hun gedrag en communicatie. Ook blijkt dat Feyenoord een heteronormatieve omgeving is, waar afkeer is voor homo-, bi- en transseksualiteit. Homoseksuele spelers zouden te maken krijgen met scheldwoorden en opmerkingen over hun seksualiteit en homoseksuele supporters kunnen in het stadion niet openlijk hun seksualiteit uitdrukken. Een homoseksuele voetballer zou volgens de seizoenkaarthouders wel enorm helpen met het vergroten van LHBTI+-acceptatie. De respondenten vonden over het algemeen ook campagnes en LHBTI+-supportersgroepen goede initiatieven om deze acceptatie te vergroten. Wel vonden ze dat dit niet te uitgebreid en zichtbaar moet. Vanwege de te uitgebreide aard van de OneLove-campagne zou deze volgens de respondenten op dit moment niet nuttig zijn en zelfs averechts werken. Dit geldt ook voor de Roze Kameraden, die volgens de respondenten een belangrijke rol zouden kunnen krijgen bij de club, maar dan wel steun moeten krijgen van Feyenoord en in gesprek moeten met andere supportersgroepen. Als apart initiatief leidt het volgens de respondenten vooral tot verdeeldheid.

Meer onderzoek is nodig naar het functioneren en het nut van LHBTI+-supportersgroepen in het Nederlandse voetbal, maar een eerste stap is met dit onderzoek gezet. Ook de prevalentie van de supporterscultuur verdient meer aandacht: het is nog niet duidelijk of dit iets is dat exclusief bij Feyenoord een rol speelt, of in Nederland in het algemeen. Ook kan onderzocht worden waarom deze fanatieke voetbalsupporters zo tegen initiatieven voor LHBTI+-acceptatie zijn.

Key words: *LHBTI+-acceptatie, voetbalcultuur, LHBTI+-supportersgroepen, mediacampagnes, homofobie*

Inhoudsopgave

Introductie en relevantie	5
Theoretisch kader	9
<i>Introductie.....</i>	<i>9</i>
<i>Masculiniteit en seksualiteit</i>	<i>9</i>
<i>Masculiniteit en seksualiteit in voetbal</i>	<i>11</i>
<i>LHBTI+-supportersgroepen.....</i>	<i>13</i>
<i>De Nederlandse situatie.....</i>	<i>15</i>
Methode.....	17
<i>Interviews.....</i>	<i>17</i>
<i>Verzameling respondenten.....</i>	<i>18</i>
<i>Onderwerpen en concepten.....</i>	<i>18</i>
<i>Data-analyse</i>	<i>20</i>
<i>Betrouwbaarheid, validiteit en eigen positie.....</i>	<i>21</i>
Resultaten	23
<i>Introductie.....</i>	<i>23</i>
<i>Thema 1: De supporterscultuur van Feyenoord</i>	<i>24</i>
<i>Introductie</i>	<i>24</i>
<i>Negatiever dan bij andere clubs</i>	<i>24</i>
<i>Afhankelijk van plek in het stadion</i>	<i>25</i>
<i>Invloedrijk over de club</i>	<i>26</i>
<i>Thema 2: LHBTI+-campagnes en communicatie.....</i>	<i>27</i>
<i>Introductie</i>	<i>27</i>
<i>Te uitgebreid.....</i>	<i>28</i>
<i>Roept negatieve reacties op</i>	<i>29</i>
<i>Leveren weinig resultaat op.....</i>	<i>29</i>
<i>Thema 3: Openlijk homoseksuele voetballers.....</i>	<i>30</i>
<i>Introductie</i>	<i>30</i>
<i>Zeer belangrijke oplossing</i>	<i>31</i>
<i>Taboe.....</i>	<i>31</i>
<i>Slachtoffer van negatieve reacties van supporters</i>	<i>32</i>
<i>Sensationeel neergezet door de media.....</i>	<i>33</i>
<i>Thema 4: De Roze Kameraden</i>	<i>34</i>
<i>Introductie</i>	<i>34</i>
<i>Een prima initiatief</i>	<i>34</i>
<i>Negatieve reacties van supporters.....</i>	<i>35</i>
<i>Zorgt voor verdeeldheid en moet samenwerken met andere supporters</i>	<i>36</i>
<i>Thema 5: LHBTI+-supporters.....</i>	<i>37</i>
<i>Introductie</i>	<i>37</i>
<i>Kunnen niet zichzelf zijn</i>	<i>37</i>
<i>Slachtoffers van opmerkingen</i>	<i>38</i>

Geen spreekkoren, wel scheldwoorden.....	38
<i>Resultaten Paul van Dorst</i>	<i>39</i>
<i>Samenhang resultaten, concluderende noten</i>	<i>41</i>
Conclusie	42
<i>Antwoord op de hoofdvraag</i>	<i>42</i>
<i>Theoretische reflectie.....</i>	<i>43</i>
<i>Beperkingen en toekomstig onderzoek</i>	<i>47</i>
Bibliografie	49
Appendices.....	53
<i>Appendix 1: Overzicht van respondenten</i>	<i>53</i>
<i>Appendix 2: Topiclijst</i>	<i>54</i>
<i>Appendix 3: Codeboom</i>	<i>58</i>

Introductie en relevantie

In het Nederlandse professionele voetbal is de laatste jaren gebleken dat er nog grote stappen gezet moeten worden qua LHBTI+-acceptatie. In 2021 gaf het merendeel van de professionele voetballers de LHBTI+-acceptatie in de voetbalwereld nog een onvoldoende, zeven van de tien voetballers noemden de omgeving homo-onvriendelijk (Redactie NOS, 2021). Het is daarom niet geheel onverwacht dat er geen openlijk homo- of biseksuele profvoetballer in Nederland is. Onderzoekers noemen onder andere de angst voor reacties en een negatieve impact op de voetbalcarrière als redenen hiervoor (Hilgersom & Claessens, EenVandaag, 2024). Door spelers worden de machocultuur in het voetbal, de rol van de media en homo-onvriendelijke spreekkoren ook als redenen genoemd (Redactie NOS, 2021). In 2023 werd dit onderdeel van de voetbalcultuur bevestigd, toen Xavi Simons meermaals het doelwit was van homonegatieve en homofobe spreekkoren (Elfrink, Algemeen Dagblad, 2023).

Om discriminatie en racisme in het betaalde- en amateurvoetbal tegen te gaan, zijn in Nederland de laatste jaren enkele initiatieven gestart. De meest bekende hiervan is de OneLove-campagne, uitgedragen door de KNVB: een maatschappelijke (media)campagne. Het is nog onduidelijk in hoeverre deze campagne daadwerkelijk helpt om discriminatie tegen te gaan (Elling et al., Mulier Instituut, 2022, p. 11). Ook heeft de campagne in de laatste jaren tot veel ophef geleid. Zo ontstond er een landelijke discussie over het dragen van de OneLove-aanvoerdersband toen aanvoerders Orkun Kökçü (Feyenoord) en Redouan el Yaakoubi (Excelsior) deze weigerden te dragen wegens geloofsovertuigingen (Redactie NOS, 2022). Niet alleen op televisie, maar ook binnen de betreffende clubs en tussen fans leidde dit tot discussies. Tijdens het wereldkampioenschap mannenvoetbal wilden zes landen de armband ook dragen. Hier zagen ze uiteindelijk vanaf, omdat de FIFA in overleg met gastland Qatar besloot de landen te gaan straffen bij het dragen van de band. Ook dit leidde tot hevige, wereldwijde discussies over het onderwerp (Redactie NOS, 2022). In voetballanden als Engeland en Duitsland zijn ondertussen in vrijwel ieder stadion grote regenboogvlaggen te zien. Thijs Smeenk, van het John Blankenstein Foundation, gericht op het vergroten van acceptatie van de LHBTI+-gemeenschap in de sportwereld, zegt dat we in Nederland een heel stuk achterlopen op omringende landen (Hilgersom & Claessens, EenVandaag, 2024).

Ook in wetenschappelijke literatuur wordt erkend dat er nog veel te doen is voor het vergroten van LHBTI+-acceptatie in het Nederlandse professionele voetbal. In onderzoek van Elling en Cremers (2022, p. 165) wordt gesteld dat het professionele Nederlandse voetbal een heteronormatieve omgeving is, waarin geen enkele voetballer openlijk homoseksueel is en door voetballers en werknemers van de clubs wordt erkend dat het lastig is om openlijk homoseksueel te zijn. Uit een rapport van de Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme (2023, p. 22-26) blijkt ook dat LHBTI+-supporters in stadions niet zichzelf kunnen zijn en zich voor hun veiligheid aanpassen aan heteronormatieve omgangsnormen, door zich bijvoorbeeld onopvallend te kleden en niet openlijk hun

liefde voor een ander uit te drukken. Daarnaast zijn homonegatieve spreekwoorden en scheldwoorden in en rondom voetbalstadions nog steeds de norm. Van de initiatieven die worden genomen om de acceptatie te vergroten, is het vaak nog onduidelijk in hoeverre deze daadwerkelijk helpen (Elling et al., Mulier Instituut, 2022, p. 11). Wel is in een recent rapport gebleken dat activiteiten gericht op de emancipatie van LHBTI+-personen in het voetbal bij professionele club Telstar hebben geleid tot mooie opbrengsten. Acties van de club, zoals het dragen van regenboogshirts en het actief communiceren op sociale media over LHBTI+-acceptatie, leidden tot positieve reacties, een positieve uitstraling van de club en landelijke aandacht. Het blijkt dat er via voetbal, met initiatieven om LHBTI+-acceptatie te bevorderen, veel bereikt kan worden (Van Wonderen, 2024, p. 14-15).

In recente rapporten wordt steeds vaker een nieuw initiatief erkend als voorbeeld om LHBTI+-acceptatie in het betaalde voetbal te vergroten: LHBTI+-supportersgroepen (Van Wonderen, 2024, p.16). Het zijn supportersgroepen waarin LHBTI+-voetbalsupporters samenkomen, opgericht om de acceptatie van de LHBTI+-gemeenschap in het voetbal te vergroten en om iedereen welkom en veilig te laten voelen in het voetbalstadion. In tegenstelling tot andere voetballanden als Duitsland en Engeland, telt Nederland echter weinig LHBTI+-voetbalsupportersgroepen. In 2013 werd de eerste opgericht; de Roze Règâhs, supportersgroep van ADO Den Haag. In de eerste jaren dat de groep bestond, hadden ze te maken met veel weerstand. Een lid werd bijvoorbeeld aangevallen wegens zijn geaardheid en vlaggen van de groep werden in het stadion verscheurd (Redactie RTL Nieuws, 2019). Ondertussen is de groep echter vrijwel volledig geaccepteerd en zijn leden in alle delen van het stadion te vinden. Bij de in 2021 opgerichte Roze Kameraden, supportersgroep van Feyenoord, is dit niet het geval. Oprichter Paul van Dorst werd na bedreigingen afgeraden door autoriteiten om wedstrijden te bezoeken (RTV Rijnmond, 2022). Hier bleef het niet bij; in 2021 werd ook de sportschool van Van Dorst in brand gestoken en in hetzelfde jaar waren er meer anti-LHBTI+-spreekwoorden in het stadion te horen. Daarnaast zijn bedreigingen voor Van Dorst dagelijkse kost en wijst een onderzoek van de Groene Amsterdammer (Manlieff et al., 2021) uit dat de Roze Kameraden te maken hebben met felle, negatieve uitlatingen op sociale media. De afgelopen twee jaar werden meer dieptepunten dan hoogtepunten behaald rondom LHBTI+-acceptatie bij Feyenoord. Van Dorst stelt dat het lijkt alsof we meer teruggaan in tijd, dan vooruitgaan in tijd (Kooyman & Liukku, AD, 2023).

Door wetenschappers wordt over het algemeen erkend dat LHBTI+-supportersgroepen belangrijk zijn voor het vergroten van zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van LHBTI+-supporters (Millward, 2023, p. 253-55). Hoogleraar John de Wit beschrijft in een interview dat supportersverenigingen als de Roze Kameraden belangrijk zijn voor het zichtbaar maken van homoseksualiteit voor andere supporters, zeker omdat er veel homoseksuele personen zijn die zich niet geaccepteerd voelen in de voetbalwereld (Redactie RTL Nieuws, 2019). Dergelijke supportersgroepen kunnen belangrijk zijn voor de verdere acceptatie van LHBTI+-voetballers, -voetbalsupporters en -personen over het algemeen. Voetbal is in Nederland de meest bekeken sport en kan daarom een spiegel of voorbeeld voor de Nederlandse samenleving zijn (Nederlandse Sportraad, 2023, p. 22).

Er wordt de laatste jaren veel onderzoek gedaan naar masculiniteit en homofobie in de voetbalwereld. Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar de rol die LHBTI+-supportersgroepen kunnen hebben in het bestrijden ervan. Magrath (2021, p. 978) beschrijft dat de opkomst van deze supportersgroepen in Engeland heeft geleid tot grotere zichtbaarheid van homoseksualiteit in de voetbalwereld en een groter gemeenschapsgevoel van LHBTI+-supporters. Ondertussen heeft meer dan de helft van de 92 professionele voetbalclubs in Engeland een LHBTI+-supportersgroep (Millward, 2023, p. 5). In interviews met Magrath (2021, p. 985-86) vertellen leden over hun ervaringen in deze groepen. Voor enkele fans van Newcastle United was de zichtbaarheid van de supportersgroepen de reden dat ze meer wedstrijden durfden te bezoeken en zich welkom voelen in de voetbalwereld. De supportersgroepen zorgen voor representatie en inclusie, waardoor er een meer verwelkomende sfeer ontstaat voor LHBTI+-supporters. Millward (2023, p. 1) schreef onlangs een boek waarin deze rol van Engelse LHBTI+-supportersgroepen benadrukt en verder uitgediept wordt. Er wordt beschreven dat homoseksuele voetbalsupporters zeggen dat hun leven is veranderd door de opkomst van LHBTI+-supportersgroepen in Engeland; ze durven eindelijk wedstrijden te bezoeken.

Hoewel het in Engeland een steeds populairder onderzoeksonderwerp wordt en de relevantie ervan benadrukt wordt, blijft Nederlands onderzoek naar deze supportersgroepen nog uit. Ook onderzoek naar de effecten van de OneLove-campagne zijn volgens Elling et al. (Mulier Instituut, 2022, p. 11) nog nodig. Door Agnes Elling (2018, 1-11) wordt echter wel erkend dat sport een grote rol kan spelen in de LHBTI+-acceptatie in Nederland, wat onderzoek naar het onderwerp belangrijk en relevant maakt. Met mijn scriptie-onderzoek wordt geprobeerd dit gat in de literatuur op te vullen door het beantwoorden van de volgende hoofdvraag: “Op welke manieren geven seizoenkaarthouders van Feyenoord betekenis aan LHBTI+-acceptatie, homofobie, LHBTI+-supportersgroepen en mediacampagnes in het Nederlandse professionele voetbal?” Door het houden van diepte-interviews met seizoenkaarthouders van Feyenoord kunnen hun ervaringen met de Roze Kameraden achterhaald worden. Naast vragen over hun ervaringen in de voetbalwereld in het algemeen, zullen respondenten ook gevraagd worden om te reflecteren op recente mediacampagnes tegen homo-discriminatie in het voetbal, zoals de OneLove-campagne. Daarnaast worden ze bevraagd over hun perceptie van gebeurtenissen op sociale media rondom homonegativiteit. Uit een onderzoek van Mijnlieff et al. (2021) blijkt namelijk dat er op Twitter sprake is van extensieve homohaar door een groep fanatieke Feyenoordfans.

Door de seizoenkaarthouders van Feyenoord uitgebreid te bevragen over de Roze Kameraden, de enige LHBTI+-supportersgroep in de Eredivisie, kan een beeld geschetst worden van hoe fans van een grote, professionele, Nederlandse voetbalclub kijken naar een LHBTI+-supportersgroep bij hun club. Er wordt op deze manier toegevoegd aan de recente wetenschappelijke literatuur over LHBTI+-supportersgroepen in Engeland, door de rol en functie van deze groepen ook buiten Engeland te onderzoeken. Deze scriptie gaat over LHBTI+-acceptatie in het professionele Nederlandse voetbal en de initiatieven om dit te vergroten, zoals campagnes en communicatie. Op deze manier wordt ook

bijgedragen aan wetenschappelijke literatuur over homofobie, inclusie en discriminatie in het voetbal. Daarnaast wordt gekeken wat het vergroten van de acceptatie nog in de weg zit. Dit is een belangrijke toevoeging aan de huidige literatuur, zeker aangezien Crolley en Garland eind 2023 (p. 159) aangaven dat het nog niet duidelijk is welke initiatieven om homo-, bi- en transfobie in het voetbal tegen te gaan daadwerkelijk nuttig zijn.

Ook draagt het onderzoek bij aan de Nederlandse literatuur over LHBTI+-acceptatie in het professionele voetbal, een wetenschappelijk veld waarin de rol van LHBTI+-supportersgroepen nog niet is onderzocht. Daarnaast zijn de resultaten van de OneLove-campagne nog onduidelijk (Elling et al., Mulier Instituut, 2022, p. 11) en concluderen Elling en Cremers (2022, p. 165) dat het professionele voetbal in Nederland zeer heteronormatief is. Voor homoseksuele professionele voetballers is het moeilijk om voor hun identiteit uit te komen en LHBTI+-supporters kunnen in het stadion niet zichzelf zijn. Onderzoek naar de rol van een LHBTI+-supportersgroep, de percepties op de OneLove-campagne en de redenen voor het gebrek aan acceptatie van LHBTI+-voetballers en -voetbalsupporters bij één van de grootste clubs van Nederland is hierom zeer waardevol. Niet alleen wetenschappelijk, maar ook maatschappelijk. De besproken gebeurtenissen in de laatste jaren, zoals de bedreigingen richting Van Dorst, homofobe spreekkoren en de negatieve reacties op de OneLove-campagne laten namelijk zien dat het nodig is om grote stappen te zetten in het vergroten van LHBTI+-acceptatie in het Nederlandse voetbal.

Theoretisch kader

Introductie

In dit hoofdstuk wordt relevante theorie voor het onderzoek besproken. Van brede theorie over masculiniteit en seksualiteit in het algemeen, wordt afgebouwd naar nauwere onderwerpen. Aandacht wordt gegeven aan masculiniteit en seksualiteit in sport, met een nadruk op georganiseerd mannenvoetbal. Vervolgens wordt recente literatuur over LHBTI+-supportersgroepen besproken, aangezien dit een steeds groter onderwerp wordt in de Engelse wetenschap en met deze scriptie over Feyenoord ook een eerste stap wordt gezet qua onderzoek naar Nederlandse LHBTI+-supportersgroepen. Aangezien dit scriptieonderzoek betrekking heeft op de Nederlandse context, zal aan het einde van dit hoofdstuk aandacht worden gegeven aan Nederlandse literatuur over LHBTI+-acceptatie in het betaalde voetbal.

Masculiniteit en seksualiteit

Masculiniteit is een begrip waaraan verschillende betekenissen worden gegeven. Bovenal is masculiniteit een sociaal construct, dat afhankelijk is van de cultuur en tijd waarin het wordt gebruikt. Er zijn verschillende eigenschappen die toegewezen worden aan mannelijk zijn en eigenschappen die toegewezen worden aan vrouwelijk zijn. Volgens Ellemers (2018, p. 276) houden deze ideeën bepaalde verwachtingen in stand over hoe mannen en vrouwen zich zouden moeten gedragen of wat ze zouden moeten doen. Ellemers (2018, p. 276-280) stelt dat deze ideeën en stereotypen ervoor kunnen zorgen dat mannen en vrouwen in hokjes worden geplaatst, waardoor ze niet helemaal zichzelf kunnen zijn en ze zich houden aan de stereotypen die ze hebben gekregen in de maatschappij. Omdat deze stereotypen wijd geaccepteerd zijn als normaal, leidt het ertoe dat mannen of vrouwen die niet voldoen aan hun stereotypen gezien worden als minder of apart (Ellemers, 2018, p. 286). Het zorgt ervoor dat mensen deze stereotypen ook willen naleven, omdat ze niet als minder willen worden gezien. Personen kunnen hierdoor niet altijd zichzelf zijn (Ellemers, 2018, p. 288). Dit geldt volgens Sánchez (2016, p. 349) ook voor homo- of biseksuele mannen en transgenders, voor wie masculiniteit en deze stereotypen een grote rol spelen in hun leven. In het afgelopen decennium is de rol van deze stereotypen afgenomen. Het wordt steeds vanzelfsprekender dat er mannen zijn met vrouwelijke eigenschappen en andersom (Ellemers, 2018, p. 286-287). Dit wordt ook aangetoond door Silverstein (2016, p. 145), die stelt dat er sprake is van een fluïde genderidentiteit bij mannen, die afwijkt van de traditionele masculiniteit die zorgde voor ongelijkheid, seksisme, het onderdrukken van emoties en homofobie. Hoe meer deze fluïde en non-lineaire genderidentiteit geaccepteerd wordt, hoe minder homo-, bi- en transpersonen zich hoeven te houden aan stereotyperende normen en gedrag (Silverstein, 2016, p. 145).

Sinds het begin van de jaren 1990 is er in academische kringen veel aandacht voor masculiniteit, homofobie en seksualiteit in mannelijke sportteams, waarin deze verandering ook te zien

is. De meeste academici concludeerden in de jaren 90 dat de sportwereld voor homoseksuele, mannelijke atleten een intimiderende omgeving was (Cleland, 2018, p. 413). Door R.W. Connell werd in 1987 een theoretische benadering gegeven voor de maatschappelijke structuren rondom gender. Zij stelde dat er sprake is van een hiërarchische structuur, waarin mannen die voldeden aan een leidend archetype van mannelijkheid de beste maatschappelijke positie hadden. Ze noemde dit hegemonische masculiniteit. Het idee van dit archetype hield bijvoorbeeld in dat mannen sterk, zelfstandig, competitief en heteroseksueel moesten zijn (Cleland, 2018, p. 413). Mannen die niet voldeden aan mannelijke stereotypen alsmede vrouwen werden in de maatschappij gemarginaliseerd. Vanaf 1990 werd deze theorie steeds meer toegepast op de sportwereld.

Sinds het begin van de 21ste eeuw zijn de omstandigheden echter veranderd en zijn er steeds meer theoretische bijdragen verschenen op het academische veld van masculiniteit, gender en sport (Cleland, 2018, p. 414). Het idee van de hegemonische masculiniteit werd steeds vaker bekritiseerd, bijvoorbeeld door Paulsen in 1999 (Steinfeldt et al, 2016, p. 664). Hij stelde dat er meerdere vormen van masculiniteit naast elkaar bestonden in de maatschappij. Daarnaast stelde hij dat er meer aandacht moet komen voor hoe fluïde het idee van mannelijkheid is en hoe dit kan veranderen door de tijd (Steinfeldt et al., 2016, p. 664). Eén van de bekendste theoretische contributies in dit veld is afkomstig van Anderson, die in 2009 de inclusive masculinity-theorie introduceerde. Anderson (2009, p. 1-209) ging in tegen de conservatieve masculiniteit zoals beschreven door Connell, door te stellen dat er een culturele shift heeft plaatsgevonden. Hij stelt dat er meerdere vormen van mannelijkheid naast elkaar bestaan. Ondanks dat er nog steeds jongens en mannen zijn die geplaagd kunnen worden onder de traditionele vormen van masculiniteit, zijn er ook mannen die een meer inclusieve masculiniteit demonstreren (Cleland, 2018, p. 414). Het houdt in dat er omgevingen zijn waarin mannen niet meer aan masculiene standaarden hoeven te voldoen. Mannen kunnen dingen doen die traditioneel als vrouwelijk worden gezien, zonder uitgemaakt worden voor zwak of homoseksueel (Anderson, 2010, p. 548-550). Ook binnen de sportwereld zijn er nu omgevingen waarin mannen homofobie en seksisme openlijk afwijzen. Dit had volgens Anderson (2009, p. 549) onder andere te maken met de opkomst van het internet, de media, het succes van het feminisme en successen van homo- of biseksuele personen.

Hoewel het steeds duidelijker wordt dat er meerdere vormen van mannelijkheid worden ervaren in sportcontext, wil dat volgens Steinfeldt et al (2016, p. 664-665) niet zeggen dat de hegemonische mannelijkheid compleet is verdwenen. Er zullen nog steeds sportomgevingen zijn waarin de ideeën over mannelijkheid op die manier worden ervaren. In sportomgevingen is er echter steeds meer ruimte voor mannen om hun masculiniteit ook op andere manieren vorm te geven, zoals Anderson ook stelt. In recente theoretische benaderingen over masculiniteit in sport wordt steeds meer geconcludeerd dat het concept mannelijkheid een fluïde proces is, afhankelijk van tijd en context (Steinfeldt et al, 2016, p. 664-665). Dat er een verandering heeft plaatsgevonden waardoor mannen

niet altijd meer hoeven te voldoen aan traditionele stereotypen en kenmerken in sport, is echter duidelijk.

Masculiniteit en seksualiteit in voetbal

Deze bredere culturele shift in de maatschappij en in sport is ook terug te zien in theorie over masculiniteit in de Engelse voetbalwereld. In het midden van de negentiende eeuw werd voetbal in Engeland een georganiseerde sport, met officiële regels (Magrath, 2018, p. 711). De industriële revolutie speelde hier een grote rol in; jongeren moesten discipline en andere waarden leren voor gevaarlijk werk. Sport werd gebruikt om jongeren ‘mannelijk’ te maken. Mannelijkheid is een sociaal construct, waar toen onder werd verstaan dat mannen sterk, heteroseksueel en tot op zekere hoogte gewelddadig moesten zijn (Ralph & Roberts, 2019, p. 19). Het zorgde voor een masculiene cultuur rondom voetbal, waarin geen ruimte was voor alternatieve seksualiteiten en er veel sprake was van geweld en homofobie (Magrath, 2021, p. 981). De masculiene cultuur werd bevestigd toen de Engelse voetbalbond vrouwenvoetbal een gevaar voor de mannelijkheid van de sport begon te vinden in 1921 en ervoor koos om vrouwelijke clubs die aangesloten waren bij de bond te verbannen (Williams, 2003, p. 112). Vanwege de angst voor HIV/Aids nam homofobie in de voetbalwereld in de jaren 1980 alleen nog maar toe. Toen voetballer Justin Fashanu in 1990 de eerste openlijk homoseksuele voetballer was, werd deze cultuur rondom homofobie bevestigd. Er was sprake van laster en afwijzing richting Fashanu vanuit de voetbalwereld. De manier waarop hij werd behandeld en een aanklacht van seksueel misbruik richting Fashanu leidden uiteindelijk tot zijn zelfmoord (Gaston et al., 2018, p. 301-302).

Sinds de jaren 1990 is er in de Engelse maatschappij echter een steeds positievere houding richting homoseksualiteit (Magrath, 2018, p. 711). Sinds de 21ste eeuw zijn er ook onderzoeken waarin gesteld wordt dat dit te zien is in de hedendaagse voetbalcultuur. In 2012 bleek uit een onderzoek van Cashmore en Cleland bijvoorbeeld dat 93% van de Engelse voetbalfans een openlijk seksuele voetballer zouden steunen (Magrath, 2021, p. 982). Onderzoeken naar voetbalforums wijzen ook uit dat er steeds minder sprake is van homofobie op deze plekken (Magrath, 2022, p. 982) en daarnaast blijkt uit een onderzoek van Magrath (2018, p. 721) dat vrijwel iedere Engelse voetbalfan positief staat tegenover homoseksuele voetballers. Er zijn echter ook nog genoeg academici die stellen dat we nog niet zo ver zijn als sommige mensen denken. Homofob taalgebruik en antihomoseksuele liedjes in het stadion komen bijvoorbeeld nog veel voor, wat er volgens sommige academici toe leidt dat de voetbalwereld een oncomfortabele plek is voor homoseksuele fans (Magrath, 2021, p. 982). Daarnaast zijn er vrijwel geen openlijk homoseksuele voetballers in het betaalde voetbal. Fans leggen hiervoor vaak de schuld bij clubs, zaakwaarnemers en de media (Cashmore & Cleland, 2021, p. 382). Zaakwaarnemers en clubs zouden volgens fans geen negatieve reacties willen riskeren door een openlijk homoseksuele voetballer in hun gelederen te hebben. Daarnaast zouden ze bang zijn voor de stress die het met zich meebrengt, waardoor de voetballer slechter gaat spelen en hierdoor contracten

of opbrengsten misloopt. De media zouden hier volgens de fans aan bijdragen, door het onderwerp groter te maken dan het is.

Een andere manier waarop de voetbalwereld nog heteronormatief blijft, is door het gebruik van wat Adams et al. (2010, p. 293) genderdiscoursen noemen. In hun onderzoek naar taalgebruik bij semiprofessionele voetbalteams in Engeland wordt geconcludeerd dat voetbalcoaches en spelers vaak taal gebruiken op een manier die masculiniteit in stand houdt. Spelers moeten “echte mannen” zijn en wanneer ze slecht speelden of slap een duel aangingen werd gezegd dat ze niet moeten spelen “als een klein meisje” (Adams et al., 2010, p. 287-288). Ook homonegatief taalgebruik komt regelmatig voor in de voetbalwereld, spelers gebruiken het woord “homo” of “sissy” vaak op negatieve manier richting elkaar. Onderzoeken wijzen echter uit dat hoewel dit taalgebruik veel voorkomt in de voetbalwereld, dit vaak niet homofobie is bedoeld. Het wordt gebruikt om iets negatiefs aan te duiden, maar de connotatie met seksuele voorkeur en daadwerkelijke homoseksualiteit is er voor het grootste deel niet meer (Adams et al., 2010, p. 292).

Voetbalbonden en omringende organisaties beginnen steeds meer onderzoeken te doen naar homofobie en starten campagnes om het tegen te gaan. De Engelse voetbalbond maakte in 2012 bijvoorbeeld al video's tegen homofobie en sinds een aantal jaar geleden is er een jaarlijkse ‘voetbal tegen homofobie’-maand, met veel (media)aandacht (Cleland, 2018, p. 420). Ook in Nederland wordt uitgebreid onderzoek gedaan. Homofobie taalgebruik en spreekkoren spelen een grote rol in de negatieve sfeer rondom LHBTI+-emancipatie in Nederland (Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme, 2023, p. 22). Daarnaast blijkt dat homoseksuele mannen tijdens wedstrijden vaak te maken krijgen met negatieve opmerkingen. Ook kunnen LHBTI+-personen niet altijd zichzelf zijn rondom voetbal; LHBTI+-fans en spelers proberen de eigen identiteit zo min mogelijk te laten blijken, uit angst voor opmerkingen. In Nederland worden daarom, net als in Engeland, ook maatregelen genomen tegen LHBTI+-discriminatie. De KNVB formuleert doelen om de acceptatie van homoseksualiteit in het voetbal te bevorderen. Er is bijvoorbeeld een actieplan opgesteld, waarin homonegativiteit geprobeerd wordt te voorkomen, signaleren en sanctioneren. Ook zijn er in Nederland (media)campagnes zoals de OneLove-campagne, om bewustwording over diversiteit en inclusie te vergroten (Elling et al., Mulier Instituut, 2022, p. 8-11). Het is echter nog vrij onduidelijk in hoeverre de OneLove-campagne verandering in gedrag teweegbrengt of het bewustzijn bij mensen vergroot (Elling et al., Mulier Instituut, 2022, p. 11). Het is moeilijk om de effecten van dit soort mediacampagnes te meten. In een onderzoek van Müller et al. (2008, p. 23-39) wordt bijvoorbeeld gekeken naar de effecten van een antiracisme-campagne van Nike in Nederland. Over het algemeen zagen de respondenten, bestaande uit voetballers en voetbalsupporters, het idee van de campagne als iets goeds. Slechts vier procent van de respondenten dacht echter dat de campagne iets nuttigs had bereikt, zoals een verandering in gedrag van mensen (Müller et al., 2008, p. 33-34). Het is daarom interessant om te kijken hoe respondenten dit in deze scriptie ervaren met de OneLove-campagne.

LHBTI+-supportersgroepen

Sinds kort wordt in academische literatuur over groeiende acceptatie van seksuele minderheden in Engeland ook gesteld dat de invloed van LHBTI+-supportersgroepen hierin groot is (Magrath, 2021, p. 982-983). In 2013 werd de eerste van deze supportersgroepen opgericht en ondertussen heeft meer dan de helft van de 92 professionele voetbalclubs in Engeland een LHBTI+-supportersgroep. In Engeland is er sprake van een overkoepelende organisatie, Pride in Football, waar vrijwel al deze supportersgroepen mee samenwerken om een omgeving te creëren die lijnrecht tegenover de masculiene en heteronormatieve voetbalomgeving staat. In een onderzoek van Magrath (2021, p. 982-983) wordt gesteld dat deze supportersgroepen op meerdere manieren bijdragen aan het verbeteren van de ervaringen van LHBTI+-supporters. Enkele supportersgroepen helpen de clubs bijvoorbeeld met incidenten rapporteren en het trainen van stewards om te letten op anti-LHBTI+ taalgebruik in het stadion. Nog belangrijker is dat de supportersgroepen helpen met het vergroten van de zichtbaarheid van LHBTI+-supporters en ze een gevoel van gemeenschap en veiligheid geven.

Twee jaar later werd een boek uitgebracht over LHBTI+-supportersgroepen (Millward, 2023, p. 1). Onderzoek doen naar LHBTI+-supporters(groepen) is volgens Millward (2023, p. 1) belangrijk vanwege het grote aantal LHBTI+-supporters in voetbalstadions. Door deze supporters te bevragen kan er meer kennis vergaard worden over hun ervaringen, op welke manier zij al dan niet discriminatie ervaren en wat voor veranderingen ze zouden willen zien. Onderzoek wijst namelijk uit dat een meerderheid van LHBTI+-supporters nog steeds homofobie, transfobie en ander psychologisch en fysiek misbruik ervaart rondom voetbalwedstrijden (Millward, 2023, p. 4-5). Supportersgroepen bieden volgens Millward (2023, p. 5-7) een antwoord hierop; een veilige ruimte waarin LHBTI+-supporters naar voetbal kunnen kijken. Hij beschrijft voorbeelden van fans die zeggen dat hun leven is veranderd door de opkomst van LHBTI+-supportersgroepen, het heeft de nervositeit rondom het bezoeken van voetbalwedstrijden soms compleet weggenomen. Een lid van een LHBTI+-supportersgroep zegt in een interview zelfs dat zijn betrokkenheid bij de groep zijn suïcidale gevoelens heeft weggenomen (Millward, 2023, p. 256). Het succes en de zichtbaarheid van de supportersgroepen heeft er in Engeland toe geleid dat LHBTI+-supporters een stem hebben gekregen en zich veilig en gerepresenteerd voelen. Magrath (2021, p. 991-992) spoort daarom aan naar meer onderzoek naar deze groepen, ook buiten Engeland.

Eind 2023 werd in een onderzoek van Crolley en Garland (2023, p. 159) gekeken naar verschillende initiatieven in Engeland om homofobie, bifobie en transfobie in het professionele voetbal tegen te gaan. In het onderzoek concluderen ze dat de LHBTI+-supportersgroepen op dit moment het meest succesvolle en uitgebreide middel zijn om het te bestrijden. Acties en campagnes van overkoepelende organen als de FIFA en de UEFA hebben vrijwel geen invloed. Ook de Engelse bond en de voetbalcompetities hebben verschillende campagnes in werking gesteld om de LHBTI+-acceptatie in het voetbal te bevorderen, waarvan de effecten nihil zijn en de uitvoering vaak bekritiseerd is (Crolley & Garland, 2023, p. 164-165). Uiteindelijk ligt de sleutel volgens de

onderzoekers bij LHBTI+-voetbalfans zelf, die het beste idee hebben van welke dingen helpen en wat er nu voor zorgt dat het niet altijd een fijne omgeving is. Dit is wat LHBTI+-supportersgroepen waardevol maakt. Leden van de supportersgroepen zeggen in interviews met Crolley en Garland (2023, p. 165) dat ze vijf doelen hebben: campagnevoeren voor inclusie, het vergroten van zichtbaarheid, het vergroten van kennis over LHBTI+-acceptatie en -negativiteit, invloed uitoefenen op beleid en netwerken met andere LHBTI+-supporters.

Op meerdere manieren is er in deze vijf velden ook progressie geboekt met behulp van de supportersgroepen in Engeland. De zichtbaarheid en inclusie van de LHBTI+-gemeenschap in het voetbal is toegenomen, als gevolg van educatie over het onderwerp door LHBTI+-supporters(groepen). Het feit dat er meerdere LHBTI+-supportersgroepen zichtbaar zijn in het professionele voetbal zorgt ook voor een sterker gevoel van inclusie en saamhorigheid. Qua beleid worden grote stappen gemaakt, doordat de LHBTI+-supportersgroepen hun clubs en overkoepelende organen adviseren. Zo zijn clubs en overkoepelende organen op gaan treden tegen homofobe spreekkoren in de stadions na advies van LHBTI+-supportersgroepen. Bij voetbalclub Liverpool kreeg de oprichter van hun LHBTI+-supportersgroep de kans om samen te werken met de club nadat er homofobe spreekkoren te horen waren in het stadion. Hij heeft mogen uitleggen wat dit met hem deed en kreeg de kans om toenmalige manager Jürgen Klopp hierover te interviewen, die de fans vervolgens toesprak over hun gedrag. Het heeft geleid tot een vermindering van homofobe spreekkoren en een grote verandering in het gedrag van de supporters (Crolley & Garland, 2023, p. 171-172).

Dit is slechts één voorbeeld van de manieren waarop de LHBTI+-supportersgroepen in Engeland enorm helpen om homofobie, bifobie en transfobie in het professionele voetbal te verminderen. Er zijn ook nog genoeg uitdagingen: campagnes van de Engelse bond worden nog niet goed uitgevoerd en de clubs zijn niet altijd even consistent met het helpen van de groepen. Bij de supportersgroepen heerst echter het gevoel dat ze grote stappen maken en dat voetbal gebruikt kan worden als middel om homofobie, bifobie en transfobie in de maatschappij tegen te gaan. Deze supportersgroepen een stem geven is volgens Crolley en Garland (2023, p. 177) en volgens de LHBTI+-gemeenschap het belangrijkste middel om dit te bereiken.

In Nederland is er echter nog geen onderzoek gedaan naar LHBTI+-supportersgroepen en hoe deze kunnen bijdragen aan de acceptatie van LHBTI+-spelers en supporters in de voetbalwereld. Het eventuele nut van de supportersgroepen wordt in Nederlandse onderzoeken wel steeds meer erkend. In een recent rapport van het Verwey-Jonker Instituut (Van Wonderen, 2024, p. 17) worden Roze Fanclubs in Nederland bijvoorbeeld benoemd als één van de belangrijkste initiatieven voor het vergroten van LHBTI+-acceptatie in het Nederlandse voetbal. Het is daarom waardevol om meer inzicht te krijgen in de ervaringen van Nederlandse LHBTI+-supportersgroepen, wat ze willen bereiken en wat ze hierin kan helpen en in de weg staat. De hierboven genoemde resultaten hebben namelijk betrekking op de Engelse situatie, waar het merendeel van de professionele voetbalclubs een

LHBTI+-supportersgroep heeft. Deze functioneren vaak ook nog goed, met duidelijk behaalde successen en een fijne samenwerking met de club. Er is in Nederland ooit geprobeerd een overkoepelende organisatie voor de LHBTI+-supportersgroepen in Nederland te starten, net als in Engeland. De organisatie kwam echter nooit echt van de grond (Millward, 2023, p. 82). Het is interessant om te onderzoeken waarom het in Nederland minder succesvol is dan in Engeland en welke rol de groepen in Nederland zouden kunnen spelen.

De Nederlandse situatie

Er is in de laatste jaren regelmatig onderzoek gedaan naar het klimaat rondom LHBTI+-acceptatie in de Nederlandse sportwereld. Nederland wordt over het algemeen gezien als een zeer homo-vriendelijk land, zelfs een voorloper in wetgeving voor gelijke rechten van homoseksuele en lesbische personen (Elling & Cremers, 2022, p. 154). In bepaalde omgevingen wordt Nederland echter ook gekenmerkt door, expliciete en impliciete, vormen van homonegativiteit. Elling en Cremers (2022, p. 154-156) beschrijven dat, net als in andere Westerse landen, de homonegativiteit in sportomgevingen steeds meer afneemt. Hun onderzoek wijst echter ook uit dat homoseksuele personen er vaak voor kiezen om niet lid te worden van een sportvereniging wegens angst voor homonegatieve uitlatingen. Deze komen veel voor, zowel op amateur-als professioneel niveau. In professioneel voetbal waren atleten ook vaker van mening dat de scheidsrechter niet hoeft in te grijpen bij homonegatieve uitlatingen. Ook wordt in deze omgeving erkend dat het lastig is om als homoseksueel uit te komen (Elling & Cremers, 2022, p. 165).

Uit een ander rapport van Elling en Cremers (2022, p. 65) blijkt daarnaast dat 40% van de homo-en biseksuele mannen in teamsportomgevingen wel eens is uitgescholden wegens hun geaardheid en dat 20% zelfs te maken heeft met bedreigingen of geweld. Het blijkt ook dat het risico op dit soort gebeurtenissen groter is als de geaardheid van de persoon 'opvalt'. Het leidt ertoe dat LHBTI+-personen niet altijd zichzelf kunnen zijn in sportomgevingen en manieren proberen te vinden om de negatieve uitingen te vermijden. Ze voelen zichzelf genoodzaakt om zich aan te passen aan de heteronormatieve omgangsnormen (Elling & Cremers, 2022, p. 66). Uit een rapport van de Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme (2023, p. 22) blijkt daarnaast dat homonegatieve spreekwoorden en uitlatingen in professionele voetbalstadions nog veel voorkomen.

In 2024 verscheen een rapport over een onderzoek bij professionele voetbalclub Telstar, over wat er bereikt kan worden met acties binnen één club qua bevorderen van LHBTI+-acceptatie in het betaald voetbal. De initiatieven bestonden onder andere uit het actief communiceren over LHBTI+-acceptatie, het dragen van regenboogtenues en het ophangen van regenboogvlaggen. Het is gebleken dit leidde tot voornamelijk positieve reacties, door heel Nederland (Van Wonderen, 2024, p. 13). Er zijn ook lessen gegeven voor andere clubs in hoe ze het beste kunnen omgaan met het onderwerp LHBTI+-inclusie. Allereerst is het bijvoorbeeld belangrijk dat de hele club erachter staat, van directie tot medewerkers. Het moet ook bij de club passen: Telstar kon dit doen door het draagvlak dat een

vrouwenvoetbaldepartement en positieve sponsors, medewerkers, supporters en spelers met zich meebrengen (Van Wonderen, 2024, p. 4). Het is belangrijk om hierover te communiceren, zowel op sociale media als fysiek, door bijvoorbeeld een regenboogvlag bij het stadion te hangen. Het moet echter niet te groot gemaakt worden, positief gebracht worden en daarbij moet niet geluisterd worden naar een kleine, negatieve minderheid van supporters (Van Wonderen, 2024, p. 4).

De spreekkoren, de genormaliseerde homonegatieve uitlatingen rondom (professionele) sport, het niet jezelf kunnen zijn als homo-, bi- of transseksueel persoon en de bedreigingen zorgen ervoor dat sportomgevingen in Nederland nog steeds vrij hetero-en gendernormatief zijn. Het professionele mannenvoetbal is hier volgens Elling en Cremers (2022, p. 165) zelfs het meest exemplarische voorbeeld van. In het rapport van de Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme (2023, p. 33) worden daarom enkele aanbevelingen gegeven om de Nederlandse voetbalwereld LHBTI+-inclusiever te maken. Er zijn al enkele interventies in gang, maar het is nog niet heel duidelijk welk effect deze hebben. Meer onderzoek is daarom nodig, ook naar nieuwe oplossingen. Aangezien in Engeland LHBTI+-supportersgroepen een belangrijk onderdeel zijn voor deze oplossing, wordt in deze scriptie onderzocht hoe de rol en functie van deze supportersgroepen ervaren worden in Nederland door seizoenkaarthouders van de enige Eredivisieclub met een LHBTI+-supportersgroep. Op deze manier kan worden bijgedragen aan het wetenschappelijke veld van gender en seksualiteit in sport, LHBTI+-acceptatie in het professionele Nederlandse voetbal, LHBTI+-campagnes en de groeiende literatuur over LHBTI+-supportersgroepen.

Methode

Interviews

Het onderzoek is uitgevoerd door het houden van 11 semigestructureerde diepte-interviews van tussen de 45 en 65 minuten. Er zijn in totaal tien seizoenkaarthouders van Feyenoord geïnterviewd, om te achterhalen hoe zij naar LHBTI+-acceptatie, homofobie, de Roze Kameraden en LHBTI+-campagnes kijken. Seizoenkaarthouders hebben een kaart, waarmee ze in een heel seizoen naar iedere thuiswedstrijd van Feyenoord in de Nederlandse competitie kunnen. De respondenten hadden allemaal deze kaart, die geldig was van 11 augustus 2023 t/m 19 mei 2024. Er is gekozen voor dit criterium omdat seizoenkaarthouders vaak aanwezig zijn in het stadion en daarom een goed beeld kunnen schetsen van de sfeer en cultuur op deze plek. De interviews zijn afgenomen tussen 16 april en 22 mei, zowel online als face-to-face, op basis van wat de respondent prefereerde. In totaal zijn drie interviews face-to-face opgenomen en acht online.

Het voordeel van diepte-interviews om deze onderzoeksvraag te beantwoorden was dat op deze manier gedetailleerde informatie verkregen kon worden over het perspectief, de ervaringen, de gevoelens en de betekenisgeving van de Feyenoordfans (Rutledge & Hogg, 2020, p. 1-2). In deze scriptie staan ervaringen en betekenisgeving centraal en interviews waren het meest geschikte middel om dit te achterhalen. Daarnaast zijn de interviewvragen open vragen, wat ertoe leidt dat het een onderzoek was dat was gericht op ontdekkingen. Door semigestructureerde interviews te houden konden onderwerpen besproken worden die belangrijk worden geacht aan de hand van literatuur over het onderwerp, terwijl er daarnaast ruimte overbleef voor flexibiliteit en nieuwe onderwerpen die opgebracht konden worden door de respondent (Eppich et al., 2019, p. 86). Door interviews van 45 tot 65 minuten te houden, kon genoeg data verzameld worden, zonder dat het interview voor de interviewer of respondent vermoeiend werd (Adams, 2015, p. 492). Voor het interview startte werd de respondent het onderwerp van het onderzoek verteld en gevraagd om toestemming te geven voor het gebruik van de data. Het interview was compleet anoniem en met de data is zorgvuldig omgegaan, door het gelijk te anonimiseren en veilig te bewaren. De transcripten zijn niet terug te leiden naar de identiteit van de respondenten en uitspraken die ze in de interviews deden waaruit hun identiteit zou kunnen blijken (namen van kennissen of familieleden, werkgever, etc.) zijn verwijderd. Omdat het een gevoelig onderwerp is, is ook zorgvuldig omgegaan met de vraagstelling en rekening gehouden met de positie van de respondenten. Er werd rekening gehouden met hun seksualiteit en identiteit: bij het interview met Paul van Dorst is bijvoorbeeld eerst onderzoek gedaan naar zijn opvattingen en gevoelige onderwerpen. Op basis hiervan zijn vragen weggelaten of is de vraagstelling aangepast. Ook werd van tevoren gezegd dat het geen probleem was als respondenten een vraag niet wilden of konden beantwoorden. Wilden ze achteraf dat (een deel van) het interview niet gebruikt zou worden, konden ze dit aangeven.

Verzameling respondenten

In eerste instantie was het de bedoeling om zowel seizoenkaarthouders van Feyenoord als leden van de Roze Kameraden te interviewen. Na uitgebreid geprobeerd te hebben, bleek het dat de leden van de Roze Kameraden hier niet voor open stonden. Allereerst was het erg lastig om contact te leggen met de organisatie, die e-mails met de vraag of leden geïnterviewd willen worden niet snel vertrouwen. Toen eenmaal contact was gelegd bleek het nog steeds een lastige kwestie te zijn. De leden stonden er niet voor open om hieraan mee te werken. Hieruit blijkt dat het een gevoelig onderwerp is. Een kennis bij de Roze Kameraden gaf aan dat de bedreigingen aan het adres van enkele Roze Kameraden in de laatste jaren hebben geleid tot wantrouwen en angst. De gevoeligheid van het onderwerp zorgt er daarnaast voor dat ze hier niet graag over praten, zelfs niet anoniem. Het is uiteindelijk wel gelukt om Paul van Dorst, oprichter en voorzitter van de Roze Kameraden, te interviewen. Hij heeft hierbij duiding gegeven over waarom het zo gevoelig is voor andere leden en waarom deze niet geïnterviewd willen worden.

Ook bij de seizoenkaarthouders liep het verzamelen van respondenten niet soepel. Allereerst is ervoor gekozen om geen goede vrienden of bekenden te interviewen, aangezien deze vaak bekend zijn met mijn eigen opvattingen over het onderwerp. Dit kan ertoe leiden dat ze hun antwoorden aanpassen en niet alles durven te zeggen. Ook is tweemaal voorgekomen dat de respondent niet langer geïnterviewd wilde worden, zodra hij of zij hoorde wat het onderwerp zou zijn. Hoewel een interview over Feyenoord ze geen probleem leek, zeiden ze af zodra ze hoorden dat het over “de sfeer in het stadion, LHBTI+-acceptatie, homofobie en de supporterscultuur” zou gaan. Het blijkt voor meerdere mensen, om verschillende redenen, een onderwerp te zijn waar niet graag over gesproken wordt. De gevoeligheid van het zegt ook iets over de sfeer rondom LHBTI+-acceptatie bij Feyenoord.

Uiteindelijk is op basis van beschikbaarheid gekozen om tien seizoenkaarthouders te interviewen, waarbij niet echt gelet kon worden op verschillen in leeftijd of gender. Er zijn vooral jonge (20-28), mannelijke Feyenoordfans geïnterviewd. Ook is er een mannelijke Feyenoordsupporter geïnterviewd van boven de vijftig jaar oud. Tot slot is er één vrouw geïnterviewd van jonge leeftijd en een vrouw van 44 jaar oud. Het is vrij interessant om jonge Feyenoordfans te interviewen. Uit onderzoek van de Groene Amsterdammer (Manlieff et al., 2021) bleek namelijk dat het vooral jonge Feyenoordfans van tussen de 18 en 30 zijn die zich negatief uitlaten richting de Roze Kameraden. Er is een gemixte groep seizoenkaarthouders geïnterviewd qua plek in het stadion: vier van de tien respondenten bevinden zich in vakken die als fanatiek worden gezien. De rest bevindt zich in familievakken of staande vakken.

Onderwerpen en concepten

De onderwerpen waarover de respondenten zijn bevraagd zijn voor het grootste deel afkomstig uit de besproken literatuur. Er is gelet op belangrijke concepten en hoe deze gemeten kunnen worden. Verder is er ook specifiek gekeken naar de Nederlandse situatie rondom LHBTI+-acceptatie in de

sport- en voetbalwereld, om hier ook aandacht aan te geven in de bevraagde onderwerpen. Voorbeelden hiervan zijn de spreekkoren in Nederlandse stadions en een veelvuldig benoemd probleem als de genormaliseerde homonegatieve onderwerpen rondom het voetbalveld in Nederland. Omdat het een scriptie is bij de media-afdeling van de Erasmus Universiteit, zijn de respondenten ook uitvoerig bevraagd over mediacampagnes als de OneLove-campagne.

Allereerst werden persoonlijke vragen gesteld, om achtergrondinformatie over de respondenten te verkrijgen. In appendix 1 is op basis van de antwoorden een overzicht te vinden van de leeftijden, geslacht, hoogst afgeronde opleiding, woonplaats en werkveld van de respondenten.

Vervolgens is aan de seizoenkaarthouders gevraagd waarom ze een seizoenkaart hebben en zijn enkele vragen gesteld over hun ervaringen als seizoenkaarthouder. Ook is gevraagd in welk vak ze zitten, of ze denken dat ze volgend jaar hun seizoenkaart gaan verlengen en waarom ze hebben gekozen om in het vak te zitten waarin ze zitten.

Het volgende onderwerp waar de respondenten over werden bevraagd is LHBTI+-acceptatie en homoseksualiteit in het profvoetbal in het algemeen. Er is ze gevraagd hoe ze denken dat de Nederlandse professionele voetbalcultuur tegenover LHBTI+-supporters en -spelers staat. Vervolgens is ze gevraagd wat ze denken dat er zou veranderen als er een openlijk homoseksuele voetballer in Nederland speelde, waarom ze denken dat er op dit moment geen openlijk homoseksuele voetballer in Nederland is en hoe Feyenoordsupporters zouden reageren als een speler van de club homoseksueel zou zijn. Volgens Elling en Cremers (2022, p. 155) draagt het ontbreken van een homoseksuele voetballer namelijk bij aan de heteronormatieve professionele voetbalomgeving.

Daarna is er gevraagd over de ervaringen in het stadion. Er is ze gevraagd of iedereen welkom is en of iedereen in het stadion ook zichzelf kan zijn. Uit een onderzoek van de Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme (2023, p. 26) blijkt namelijk dat LHBTI+-supporters zichzelf vaak aanpassen aan heteronormatieve omgangsnormen om hun identiteit te verhullen. Daarnaast zijn de respondenten bevraagd of ze wel eens negatieve spreekkoren of opmerkingen horen richting LHBTI+ personen en of ze hierin participeren. Uit de literatuur bleek namelijk dat dit in Nederland nog veel voorkomt (Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme, 2023, p. 22).

Vervolgens is aan de seizoenkaarthouders gevraagd wat ze weten van de Roze Kameraden, wat ze ervan vinden, of ze wel eens iets van ze tegenkomen op sociale media en of ze denken dat LHBTI+-supportersgroepen nodig zijn en kunnen functioneren bij Feyenoord. Ook is ze hier gevraagd wat hun ervaringen zijn op sociale media rondom Feyenoord. Uit een onderzoek van Manlieff et al. (2021) blijkt namelijk dat er op sociale media veel sprake is van negativiteit richting de Roze Kameraden.

Het volgende onderwerp dat is besproken is de samenwerking tussen Feyenoord als club en de Roze Kameraden. Hoe zou deze samenwerking moeten verlopen, zou er überhaupt samenwerking moeten zijn en zou de club communicatie rondom het onderwerp LHBTI+-acceptatie moeten uitvoeren? Uit Engelse literatuur blijkt namelijk dat de samenwerking van LHBTI+-supportersgroepen

met hun clubs erg waardevol is en dat de supportersgroepen vaak helpen met de communicatie over het onderwerp door de clubs (Millward, 2023, p. 80).

Daarna is er gevraagd naar de OneLove-campagne, één van de grootste en belangrijkste instrumenten in Nederland voor het vergroten van inclusie en verminderen van discriminatie. Er is gevraagd aan de respondenten hoe ze kijken naar de OneLove-campagne, of ze denken dat deze nut heeft en of ze denken dat hier behoefte naar is. Ook wordt ze gevraagd of de campagnemakers dingen anders hadden moeten aanpakken en hoe Feyenoord ermee om moet gaan.

Als laatste is er ruimte gelaten voor concluderende gedachten over LHBTI+-acceptatie in de voetbalwereld. Er wordt gevraagd op welke manier de rol en de functie van de Roze Kameraden nog verbeterd kunnen worden, hoe ze de toekomstige rol van LHBTI+-supportersgroepen in Nederland voor zich zien en welke dingen nog kunnen helpen bij LHBTI+-acceptatie in Nederland. Ook is aan de respondenten de mogelijkheid gegeven om nog iets toe te voegen over het onderwerp.

Aan Paul van Dorst zijn ongeveer dezelfde vragen gesteld, de vragen zijn soms een beetje vervormd om ze logischer te maken vanuit het oogpunt van een lid van de Roze Kameraden. Ook zijn hem enkele extra vragen gesteld over zijn veiligheid, de veiligheid van andere leden en de twijfel over het geven van anonieme interviews bij deze leden.

Bij iedere vraag is er gelet op doorvragen naar voorbeelden en toelichtingen bij de antwoorden, waar dit mogelijk was. De exacte topiclijst is terug te vinden in appendix 2.

Data-analyse

Wanneer de data verzameld en getranscribeerd was, is het thematisch geanalyseerd. De analyse is in zes verschillende stappen uitgevoerd, zoals beschreven door Braun & Clarke (2006, p. 77-101).

De eerste stap is het bekend worden met de data. Dit gebeurt al tijdens het transcriberen, maar kan versterkt worden door het blijven herlezen van de transcripten. Voordat verdergegaan wordt met de analyse is het essentieel om goed te weten waar je data uit bestaat (Maguire & Delahunt, 2017, 3355-3356). De tweede stap is het coderen van de tekst; hier wordt de data gereduceerd tot kleine fragmenten die betekenis kunnen hebben voor de uitkomsten. Het is open coderen, omdat er geen gebruik gemaakt wordt van reeds ontwikkelde codes en alle fragmenten die iets kunnen zeggen over de hoofdvraag gecodeerd worden. De derde stap is het zoeken naar thema's in de data. De codes die samen passen worden samengevoegd in overkoepelende, brede thema's. De vierde stap is het herzien van de thema's: kijken of ze nog verder gereduceerd kunnen worden, of er overlap is, of ze logisch zijn en of er genoeg data is dat de thema's support. Vervolgens zullen de thema's gedefinieerd worden; er wordt geïnterpreteerd wat de thema's zeggen, uit welke subthema's ze bestaan en hoe de verschillende thema's samenhangen. De zesde en laatste stap is het opschrijven van de resultaten, onderverdeeld per thema.

De analyse is uitgevoerd in Microsoft Excel, met de stappen die hierboven zijn benoemd. Alle

tekstfragmenten van de respondenten die relevant kunnen zijn voor het beantwoorden van de hoofdvraag zijn in een Excel-bestand genoteerd. Vervolgens zijn deze fragmenten open gecodeerd, zonder al ontwikkelde codes en zonder het nadenken over hoe deze codes samengevoegd gaan worden. Daarna zijn langzaam aan overkoepelende thema's ontwikkeld, door tekstfragmenten die min of meer hetzelfde zeiden of over hetzelfde onderwerp gingen bij elkaar te voegen. Na elke twee interviews zijn deze thematische codes weer herzien en aangepast op basis van de nieuwe data. Uiteindelijk is gekeken of de thema's nog verder gereduceerd konden worden en zijn de definitieve thema's opgesteld. In appendix 3 is een codeboom te vinden als tabel, waarin met enkele voorbeelden is laten zien waar de thema's uit bestaan en hoe het codeerproces in elkaar zat. De thema's en subthema's die voortkwamen uit de thematische analyse zijn te vinden in de resultatensectie. Met voorbeelden van quotes zal worden aangegeven waar deze subthema's uit bestaan.

Betrouwbaarheid, validiteit en eigen positie

Het opstellen van thema's is een proces dat bestaat uit interpretatie en betekenisgeving door de onderzoeker. Door me echter te houden aan het stapsgewijze proces en het constante vergelijken met de theorie is de subjectiviteit zoveel mogelijk gereduceerd. Ook is er rekening gehouden met bekende valkuilen van thematische analyse. Zo is er geprobeerd om de thema's niet één op één over te nemen vanuit de interviewonderwerpen, maar in de resultaten tot nieuwe onderwerpen te komen die door de respondenten werden opgebracht (Maguire & Delahunt, 2017, p. 3353). Ook zijn de interviewvragen zo opgesteld dat iedere respondent de vragen op dezelfde manier interpreteert. Om zekerheid hierover te bieden, zijn de interviews eerst getest op twee proefpersonen. Daarnaast is in de analyse van de data gebruik gemaakt van analytische inductie. Uit de literatuur kwamen hypothesen voort, maar er is ruimte gelaten voor nieuwe interpretaties uit de data. Hypothesen zijn constant getest en aangepast aan de hand van de eigen, nieuwe resultaten (Silverman, 2011, 376-377). Op deze manier komen de patronen en de thema's voort uit het eigen onderzoek, zonder dat ze geleid werden door de theorie.

Er dient ook iets gezegd te worden over mijn positie als onderzoeker. Allereerst heb ik zelf nooit te maken gehad met discriminatie wegens mijn geaardheid. In voetbalstadions ervaar ik geen discriminatie, angst of pijn, die wel ervaren kunnen worden door LHBTI+-Feyenoordsupporters. Hierdoor kan het zijn dat ik bepaalde resultaten uit de interviews heb gemist, bijvoorbeeld wanneer het ging om homonegatief of homofoob taalgebruik. Het zou kunnen dat ik dingen hoorde over de ervaringen van respondenten in het stadion, die ik niet herkende als aanstootgevend, maar die wel aanstootgevend zouden kunnen zijn voor anderen. Om het effect hiervan te verminderen, is er uitgebreid gekeken naar bestaande literatuur over het onderwerp, waarin werd aangegeven welke dingen in de stadions aanstootgevend kunnen zijn.

Daarnaast ben ik zelf een supporter van Feyenoord en heb ik mijn eigen beeld van de identiteit en kenmerken van de club. Op bepaalde momenten was het voor deze scriptie nodig om te weten hoe Feyenoord in elkaar zit, zeker tijdens de interviews met seizoenkaarthouders. Het zorgde ervoor dat ik

wist waar ze het over hadden en door kon vragen over bepaalde onderwerpen. Mijn eigen ervaringen met de club kunnen echter een rol hebben gespeeld, aangezien ik mijn eigen interpretatie heb van hoe het bij Feyenoord aan toe gaat. Ook zou het kunnen zijn dat ik zo gewend ben geraakt aan gebeurtenissen rondom Feyenoord, dat bepaalde dingen mij niet meer opvallen. Ik heb zo goed mogelijk geprobeerd om dit los te laten en open te staan voor nieuwe interpretaties, door goed te letten op literatuur over supporterscultuur van voetbalclubs en veel nieuws en onderzoeken te lezen over (gebeurtenissen rondom) Feyenoord.

Resultaten

Introductie

De data uit de interviews met seizoenkaarthouders van Feyenoord is onderverdeeld in vijf overkoepelende thema's. Ieder thema is onderverdeeld in drie of vier subthema's. De manier waarop de thema's worden besproken is gerangschikt in logische volgorde: van het meest prevalentie of veelvoorkomende thema wordt afgebouwd naar thema's die minder vaak voorkwamen.

Het eerste thema dat door de respondenten naar voren werd gebracht, is de *supporterscultuur van Feyenoord*. Het is met afstand het thema dat het meest en het meest uitgebreid werd aangesneden. Allereerst kijken respondenten naar de supporterscultuur van Feyenoord als negatiever dan bij andere clubs. Ook zien ze de supporterscultuur van Feyenoord als heel erg verschillend op basis van waar in het stadion je zit. Daarnaast vinden ze de supporterscultuur invloedrijk over de club. Dit houdt in dat Feyenoord zich volgens de respondenten in hun communicatie en beslissingen erg laat beïnvloeden door een deel van de supporters en dat andere supporters zich laten beïnvloeden door het fanatieke deel van de supporters.

Het tweede thema waarover veel gesproken werd door de respondenten is *LHBTI+-campagnes en communicatie*. Dit thema staat vooral in betrekking tot de OneLove-campagne en de manier waarop Feyenoord hieraan meedoet en communiceert over LHBTI+-acceptatie. Allereerst zien ze de campagnes en communicatie als te uitgebreid en iets wat daarom niet ook nog door Feyenoord moet worden gedaan. Daarnaast zien ze het als iets wat onder Feyenoordfans reacties oproept. Tot slot zien ze campagnes zoals ze nu uitgevoerd worden en de communicatie erover als iets wat geen resultaten oplevert.

Het derde thema is *openlijk homoseksuele voetballers*. Hoewel ze er niet zijn in Nederland, is dit wel een onderwerp waarover de respondenten veel te vertellen hadden. Allereerst zagen de respondenten openlijk homoseksuele voetballers als de belangrijkste oplossing voor het vergroten van LHBTI+-acceptatie in het professionele Nederlandse voetbal. Daarnaast zagen ze openlijk homoseksuele voetballers echter nog als taboe in Nederland en als slachtoffer van negatieve reacties, vooral door supporters. Tot slot zagen ze openlijk homoseksuele voetballers als iets dat te sensationeel zou worden opgepakt door de media.

Het vierde thema waarover veel gesproken werd, is de *Roze Kameraden*. Allereerst zagen respondenten de Roze Kameraden als een goed initiatief en vonden ze het over het algemeen prima dat ze bestonden. De andere twee manieren waarop naar de Roze Kameraden gekeken werd waren echter negatiever. Zo zagen ze de Roze Kameraden als een organisatie die niet geaccepteerd werd door het merendeel Feyenoordfans. Ook zagen ze de Roze Kameraden als een organisatie die zorgt voor verdeeldheid onder de fans in het stadion en in gesprek moet met andere supportersverenigingen en de club om dit te verhelpen.

Het laatste thema is *LHBTI+-Feyenoordsupporters*. Allereerst zien de respondenten

homoseksuele Feyenoord-supporters als mensen die niet zichzelf kunnen zijn. Daarnaast als slachtoffers van opmerkingen over hun seksualiteit. Als laatste zagen ze homoseksuele Feyenoordsupporters als mensen die geen last hebben van spreekkoren, maar wel van scheldwoorden, al zijn deze niet altijd gericht naar homoseksuele supporters.

De namen in het resultatenhoofdstuk zijn gefabriceerd om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen. Bij het gebruiken van quotes wordt verwezen naar de pagina van bijlage 1 (transcripten) waarop deze te vinden zijn. De resultaten zijn beschrijvend van aard, pas in de discussie wordt de link gemaakt tussen de resultaten uit dit onderzoek en de literatuur. Vanwege de grootte van deze scriptie is er geen ruimte om deze link ook in het resultatenhoofdstuk te maken.

Thema 1: De supporterscultuur van Feyenoord

Introductie

Het meest voorkomende onderwerp in de interviews was de supporterscultuur van Feyenoord. Allereerst vonden de respondenten deze negatiever dan bij andere clubs, meermaals werd bijvoorbeeld gezegd dat homoseksualiteit bij Feyenoord een negatievere reactie op zou leveren dan bij de meeste clubs. Als tweede werd gezegd dat de supporterscultuur van Feyenoord verschilt op basis van waarin het stadion je zit, bij de fanatieke groep supporters is heel anders dan de rest van het stadion. Als laatste werd gezegd dat dit groepje fans bij Feyenoord veel invloed over de club heeft. In dit stuk van de resultaten wordt meermaals verwezen naar een groepje fanatieke fans bij Feyenoord met termen als “vak S”, “de Noordzijde”, “de gele zijde” en “de harde kern”.

Negatiever dan bij andere clubs

Door negen van de tien respondenten werd gesteld dat de supporterscultuur bij Feyenoord negatiever is dan bij andere clubs. Dit is veelzeggend, zeker gezien de respondenten zelf behoren tot Feyenoordfans die iedere thuiswedstrijd aanwezig zijn. Twee respondenten dachten dit simpelweg te kunnen wijten aan het feit dat Feyenoord een grote club is en daarom meer negatieve fans heeft. Toen Pepijn bijvoorbeeld werd gevraagd of LHBTI+-supportersgroepen in de toekomst in Nederland succesvol zouden kunnen zijn, zei hij het volgende: “Ik denk dat het overal lastig is. Feyenoord is een grote club. Dus daar hoor je meer dan bij kleinere clubs” (Interview 8, p. 266). Teun noemde ook de grootte van de club en de kenmerken van de supporters: “Ik denk dat het vooral een probleem is bij de topclubs en de clubs met een fanatieke kern” (Interview 3, p. 73).

Andere respondenten vonden het vooral een typisch kenmerk van Feyenoord en gaven een te fanatieke aanhang als reden. David zei het volgende over homoseksuele supporters bij Feyenoord: “Je weet natuurlijk hoe Feyenoordfans bekend staan. Ik denk dat dat wel een goede reden zou kunnen zijn dat homoseksuele mensen moeite hebben om zich te kunnen uiten in de Kuip, of daarover uit durven komen” (Interview 2, p. 50). Julia sloot zich hierbij aan, door aan te geven dat Feyenoordfans slechter zouden reageren op homoseksualiteit: “Ja, die aanhang is daar zo rauw en ruw. Er is zo'n angst voor

dat soort dingen. En ik denk dat bij andere clubs dat ze daar wat sneller in zijn van, ja, oké. Maar bij Feyenoord is de aanhang heel conservatief” (Interview 5, p. 168-169). Voor Finn was het zelfs een reden om zijn seizoenkaart na dit seizoen op te zeggen:

Want Feyenoord is wat dat betreft bijvoorbeeld een voorbeeld waar het denk ik juist wat minder makkelijk gaat. Omdat ik gewoon toch denk dat het zagezegde ruwe randje waar veel fans zichzelf juist op prijzen, dat dat wel in dit soort onderwerpen leidt tot minder verdraagzaamheid. En dat is ook een van de redenen waarom ik mijn seizoenkaart laat varen. Omdat ik heel vaak denk, bij andere clubs kan het wel veel normaler (Interview 1, p. 7).

Een laatste reden die respondenten gaven voor de negativiteit bij Feyenoordsupporters, is het karakter van Rotterdam. Dit werd bijvoorbeeld gezegd door Mark: “Ik denk dat het ook wel een beetje is vanuit de cultuur. Rotterdam is vanaf oudsher gewoon een working class-voetbalclub. En daar is het minder van standpunten dit, standpunten dat. Dat is gewoon eigenlijk heel vaak gewoon hoofd naar beneden en werken” (Interview 7, p. 228). Julia sloot zich hierbij aan, nadat ze had gezegd dat het “zeker bij een club als Feyenoord” (Interview 5, p. 144) nodig is om een homoseksuele voetballer te hebben: “Het zit natuurlijk een beetje in de stad ook. Het is gewoon een havenstad, een heel rauwe en ruwe stad. En daarin wordt nog heel erg onderscheid gemaakt tussen man en vrouw. En daar is homoseksualiteit ook een veel groter ding” (Interview 5, p. 144). Tygo wees ook op het karakter van Rotterdam en Feyenoordsupporters: “Misschien is het ook wel gewoon Rotterdam. Dat is over het algemeen gezien natuurlijk iets meer havencultuur, hard werken. Stel je neemt bijvoorbeeld andere clubs, Groningen of zo. Als de cultuur anders is in de stad, dan heb je ook minder homofobe mensen, denk ik” (Interview 10, p. 335-336).

Afhankelijk van plek in het stadion

De tweede manier waarop de respondenten keken naar de supporterscultuur van Feyenoord, is als afhankelijk van je plaats in het stadion. Vaak werden de grote verschillen tussen de sfeer in de meeste delen van het stadion en de sfeer in het Noordelijke deel van het stadion, waar de meest fanatieke sfeermakers zitten, benoemd. Dit werd gedaan door alle tien respondenten, waarvan drie zelf in vak R zitten, dat zich bevindt aan de Noordzijde.

Vaak werd dit benoemd wanneer aan de respondenten werd gevraagd hoe er in het stadion wordt gereageerd op homoseksuele supporters. Finn zei het volgende: “Ik denk zeker dat bijvoorbeeld op de wat meer diehard vakken, en dan voornamelijk vak S, dat daar niet iedereen welkom is. Maar daarbij wil ik wel zeggen inderdaad, het verschilt per vak” (Interview 1, p. 9-10). Tygo zei hetzelfde toen hem werd gevraagd of iedereen in het stadion zichzelf kan zijn: “Ja, op sommige plekken wel, maar op andere plekken dus helemaal niet. Op sommige plekken, zoals de harde kern, is het echt een extreem geval. Dan moet je echt wel die cultuur hebben” (Interview 10, p. 325). Pepijn zei min of meer hetzelfde: “Het maakt natuurlijk wel uit of je bij de fanatieke aanhang zit of in een gezinsvak.

Als je op vak O samen met je vriend zit en je geeft elkaar een kus, dan zal niemand blikken of blozen. Maar als je dat op vak S doet zal er toch anders gereageerd worden” (Interview 8, p. 255). David zit zelf in vak R, naast het meest fanatieke vak, en gaf zelfs toe dat het in zijn eigen vak niet fijn zou kunnen zijn voor sommigen: “Maar ik zou goed kunnen begrijpen dat ze er niet voor uit durven komen in het vak waarin ik zit. Ik denk over het algemeen dat het verder in het stadion wel redelijk mee zou kunnen vallen” (Interview 2, p. 49). Respondent Heleen wijst op recente ontwikkelingen in dit deel van het stadion:

Ik heb daar gelukkig geen last van, maar ik zie het wel gebeuren in het vak naast me en ik hoor van de supporters die aan de Noordzijde zitten. Daar is echt een apenrots bezig. Waarbij supporters elkaar in elkaar gaan meppen. Dat is niet meer gezond. En dat is denk ik sinds het einde van de lockdown, is dat echt extreem uit de hand gelopen wat mij betreft (Interview 9, p. 284).

Invloedrijk over de club

Deze kleine groep supporters, die in de vakken aan de Noordzijde zitten, zijn volgens de respondenten vooral een probleem omdat ze invloedrijk zijn over de club. Niet alleen medesupporters durven zich niet uit te spreken tegen het gedrag en gaan er vaak in mee, maar Feyenoord als club zou zich ook in hun communicatie en beslissingen laten leiden door deze fans. Dit houdt de negatieve cultuur rondom Feyenoord volgens de respondenten in stand en blokkeert de weg naar inclusie in het stadion. Iedere respondent benoemde dit.

Allereerst dus andere supporters die deze fanatieke supporters niet tegen durven te spreken en in het negatieve gedrag meegaan. Dit werd onder andere benoemd door Finn: “Ik denk dat het grootste gedeelte inderdaad er niet tegenin durft te gaan. Zelfs een beetje meegaat en gewoon al die scheldwoorden en spreekwoorden overneemt. Uiteindelijk wordt de hele cultuur van de Kuip bepaald, in mijn ogen, door vak S” (Interview 1, p. 34). Oscar zag ook dat supporters graag meelopen met het gedrag van de fanatieke fans: “Dus ik kan me ook voorstellen dat mensen meelopen in al dat gedoe, met name aan de Noordzijde” (Interview 4, p. 114). Julia ging verder, door te stellen dat je er ook een beetje bij móet horen: “Want je moet dus wel bij een bepaalde cultuur horen. Je moet wel op een bepaalde manier zijn. En ik denk dat als je dat niet bent, dat je het dan vooral heel lastig maakt voor jezelf” (Interview 5, p. 147).

Een andere manier waarop de fanatieke supporters de overhand hebben, is omdat ze volgens de respondenten ervoor zorgen dat Feyenoord als club zich niet durft uit te spreken over bepaalde onderwerpen, uit angst voor een reactie. Dit werd bijvoorbeeld gezegd door Oscar: “Ik denk dat er een bepaalde angst is. Dat men weleens bang is voor de harde kern. En daarin bepaalde beslissingen wel of niet neemt” (Interview 4, p. 125). Mark gaf dezelfde reden voor het ontbreken van deze communicatie: “De harde kern staat daar nog niet voor open. En dat is natuurlijk wel het groepje Feyenoord-

supporters die Feyenoord tevreden wil houden. Je ziet wel hoeveel macht de harde kern heeft bij de club” (Interview 7, p. 240). Finn sloot zich bij de anderen aan en vatte hun ervaringen goed samen:

En ik denk dat Feyenoord ook weet welke reacties erop komen als er rondom de hele Kuip alleen maar regenboogvlaggen komen. Dus ik denk dat ze eigenlijk die strijd al niet echt aangaan. Dat het in dit soort onderwerpen heel vaak wel toch nog een beetje zo is dat de supporters leidend zijn (Interview 1, p. 16).

Respondenten Julia en Heleen zitten dieper in het supporterswereldje van Feyenoord en weten ook hoe het bestuur van de officiële supportersvereniging en supporterszaken de laatste jaren is “gekaapt” door fanatieke supporters, die daardoor meer invloed uitoefenen. Julia zegt eerst het volgende over FSV de Feijenoorder, de grootste supportersvereniging van Feyenoord: “Die is een paar jaar geleden eigenlijk een soort van gekaapt door de harde kern van Feyenoord. Dus er zitten best wel wat zware jongens nu in het bestuur” (Interview 5, p. 155). Later zegt ze het volgende daarover: “En dat vind ik ook stom, dat het bestuur zo van de harde kern is, omdat nu alleen de belangen van de harde kern worden behartigd” (Interview 5, p. 159). Heleen zegt dat dit ertoe leidt dat de club zich niet uit durft te spreken tegen fans:

Waarom dat niet gebeurt, ligt misschien ook aan supporterszaken. Als je ziet wie er bij supporterszaken vertegenwoordigd zijn, daar voel ik me totaal niet door vertegenwoordigd. Als die een jasje van de Noordzijde aandoen, dan herken ik ze niet meer als supportersliaison. Officieel moeten zij natuurlijk die binding hebben met supporters, maar ze hebben een heel eenzijdige binding met één groepje (Interview 9, p. 305).

Ook Pepijn vertelt over de ontwikkelingen in het bestuur van de supportersvereniging en de invloed daarvan: “Het bestuur. Dat er één gekozen ook door supporters in zit. Die is volgens mij oud hooligan en dat gaat niet helpen” (Interview 8, p. 275). Hij gaf aan dat het hierdoor moeilijk is voor de Roze Kameraden om zich te integreren in de club.

Thema 2: LHBTI+-campagnes en communicatie

Introductie

Het tweede onderwerp waarover de respondenten spraken was LHBTI+-campagnes en communicatie. Hiermee wordt vooral de OneLove-campagne bedoeld en de manier waarop Feyenoord hiermee omgaat. Ook wordt met het communicatie-onderdeel bedoeld hoe Feyenoord over het algemeen communiceert over LHBTI+-inclusie. De eerste manier waarop ze hiernaar keken is als te uitgebreid. Er wordt te veel over gecommuniceerd en de campagnes zijn te extensief. Ook vonden ze vaak dat extra communicatie over het onderwerp door Feyenoord daarom niet nodig is. De tweede manier is als iets wat negatieve reacties oproept. De laatste manier waarop respondenten ernaar keken

is dat de campagnes en de communicatie niet het gewenste resultaat opleveren en soms zelfs averechts werken.

Te uitgebreid

De eerste manier waarop de respondenten keken naar LHBTI+-campagnes en communicatie is als te uitgebreid. Zij vinden, of merken dat anderen in het stadion vinden, dat het wordt gepusht in de maatschappij. Omdat er zo uitgebreid gecommuniceerd wordt over het onderwerp, vinden de respondenten daarnaast dat een voetbalclub als Feyenoord dit niet te vaak en actief moet doen.

Een aantal respondenten vond zelf dat ze te veel horen over LHBTI+-inclusie in het voetbal. Een voorbeeld is David: “Ik ben wel van mening dat het niet doorgedrukt moet worden. Je leest het heel veel. Het komt je strot uit. En als je het niet accepteert, dan word je niet geaccepteerd” (Interview 2, p. 68). Teun zei dat er geen behoefte is aan de OneLove-campagne. Toen hem werd gevraagd waarom, zei hij: “Het wordt dan een soort van in mensen hun gezicht gedrukt” (Interview 3, p. 98). Oscar vond ook dat het minder uitgebreid moet: “Het moet subtieler gaan. Het moet niet een enorm item zijn, maar... Ik zou bijna zeggen op z’n Victor Mids. De onderhuidse beïnvloeding” (Interview 4, p. 129).

Het grootste deel van de respondenten vond het zelf niet een probleem dat er veel aandacht uitgaat naar het onderwerp. Wel merkten ze dat andere Feyenoordsupporters het te uitgebreid vinden en dat voor slechte reacties zorgt. Finn zei bijvoorbeeld: “Ik vind het goed dat ze het inderdaad ook echt één speelronde doen. Omdat ik denk dat je niet alsmaar elke week dat moet doen, omdat je dan ook juist weer tegenstand aanwakkert” (Interview 1, p. 28). Julia zei ongeveer hetzelfde: “En we moeten vooral ook niet proberen dat te forceren. Want zeker bij voetbalsupporters, als je probeert ze in een bepaalde richting te duwen, vinden ze het alleen maar heel leuk om de andere richting in te rennen” (Interview 5, p. 160). Later zei ze dat deze supporters snel denken dat er een politieke agenda wordt gepusht, en dat ze er daardoor zo’n aversie voor hebben (Interview 5, p. 164). Mark hoort ook om zich heen dat supporters er genoeg van hebben:

Wat ik hoor is dat zij zeggen “we hebben al die campagnes, ze horen er gewoon bij, maar het moet niet op ons geforceerd worden”. Dat hoor ik wel eens veel voorbijkomen. Ik kan me wel voorstellen voor degenen die het inderdaad helemaal niet uitmaakt, dat het misschien een beetje too much wordt (Interview 7, p. 242).

Camiel heeft zelf ook het idee dat de campagnes vanuit de media te veel geforceerd worden: “Ik heb wel ook een beetje het idee dat het door de media zo wordt gebracht, dat als er zo’n groep is, dat je die dan moet steunen” (Interview 6, p. 194).

Een aantal respondenten gaf ook aan dat OneLove prima is, maar dat communicatie hierover niet de taak is van Feyenoord. De club zou zich meer moeten focussen op voetbal. David bijvoorbeeld: “Ik vind dat Feyenoord een voetbalclub is en zich moet richten op voetbal. We leven in 2024... Ik

denk wel dat we daarover na moeten gaan denken, maar we blijven wel voetbal. Dus het is lastig om met heel veel randzaken bezig te zijn voordat er een bal rolt” (Interview 2, p. 69). Camiel zei hetzelfde: “Een voetbalclub is een... Ik blijf er heel graag bij dat het gewoon over voetbal gaat. Daarom volg ik Feyenoord natuurlijk” (Interview 6, p. 200).

Roept negatieve reacties op

Een tweede manier waarop de respondenten keken naar LHBTI+-campagnes en communicatie is als iets wat negatieve reacties oproept. Als Feyenoord regenboogvlaggen om of in het stadion zou plaatsen, als ze communiceren over OneLove en als ze steun uitspreken naar LHBTI+-supporters zou dit allemaal vooral leiden tot negatieve reacties.

Over regenboogvlaggen in het stadion werd door Finn het volgende gezegd: “Ik denk ook dat daarmee altijd wel mensen om je heen zullen zijn die zeggen van, goh, haal dat ding weg. Die vinden dan dat dat niet hoort in de Kuip of in de voetballerij” (Interview 1, p. 13). Teun zei het volgende over regenboogvlaggen in de Kuip: “Ja, ik denk toch wel dat er heel veel mensen daarop tegen zijn. Om dat zeg maar zo publiekelijk te showen” (Interview 3, p. 81). Ze zouden volgens hem vinden dat er dan te veel op de LHBTI+-supporters zou worden ingezoomd. Julia kon zich herinneren dat er een regenboogvlag bij het stadion heeft gehangen voor één dag, maar dat de reacties negatief waren: “Er werd heel slecht op gereageerd. De wereld was niet klein genoeg. Ja, dat lokte heel veel reacties uit” (Interview 5, p. 164).

Het grootste deel van de respondenten begreep zelfs dat de communicatie vanuit Feyenoord een beetje uitblijft, aangezien ze geen zin hebben in de negatieve reacties. Teun zei het volgende over het gebrek aan OneLove-communicatie door Feyenoord: “Maar aan de ene kant snap ik het ook wel. Dat ze bijvoorbeeld gewoon heel veel reacties gaan ontvangen die niet leuk zijn” (Interview 3, p. 97). Pepijn zag dit ook: “Dus ik zou me als enige reden kunnen voorstellen dat ze gewoon de reacties niet willen horen. Dat is ook natuurlijk ook hele slechte reclame voor je club” (Interview 8, p. 269). Ook Tygo ziet dat vooral angst van Feyenoord voor reacties een grote rol speelt: “Eigenlijk denk ik dat ze een beetje bang zijn ook, misschien. Dus stel je doet het wel, dat je dan een beetje een tegenreactie krijgt van die hardcore-fans, misschien de homofobe sectie van de fans” (Interview 10, p. 340). Pepijn gaf eerder al aan dat Feyenoord vreest voor reacties en denkt zelfs dat LHBTI+-supporters het niet willen uit angst voor reacties: “Het enige wat een beetje jammer is, is dat de acties zoveel reacties opleveren dat het ook een soort averechts signaal geeft. Het legt het probleem ook heel erg bloot. Het maakt het misschien nog zichtbaarder” (Interview 8, p. 272).

Leveren weinig resultaat op

De laatste quote sluit aan bij de derde manier waarop de respondenten kijken naar LHBTI+-campagnes en communicatie, namelijk als iets dat weinig resultaat oplevert. Ze denken dat er door de OneLove-campagne niet echt veel verandert. Sommigen dachten zelfs dat de campagne zelfs averechts werkt, door de manier waarop deze is uitgevoerd en erop wordt gereageerd.

Finn denkt dat de campagne niet werkt: “Ik denk voor de algemene supporters om acceptatie heel kort te krijgen, of inderdaad het schelden met woorden als homo of flikker uit het spel te krijgen, ik denk dat dat niet werkt” (Interview 1, p. 27). Hij denkt ook dat communicatie van Feyenoord niks gaat veranderen in de Kuip: “Ik denk alleen dat er niet echt iets verandert. Ik denk niet dat er iemand tijdens de bekerfinale zondag nu niet de scheids gaat uitschelden voor homo omdat Feyenoord een OneLove-post heeft gemaakt” (Interview 1, p. 25). Ook Oscar denkt niet dat de OneLove-campagne nut heeft: “Op de manier zoals het nu gaat, of dat dan het gewenste effect daarmee bereikt wordt. Daar twijfel ik wel aan. Jongens, we gaan één week met een band lopen. KNVB roept er van tevoren van alles over en that's it. Zo gaat het niet werken” (Interview 4, p. 129). Julia denkt er ook zo over: “Ik vind dat dus een beetje een schijn campagne. Met zo'n band weet ik niet of je heel veel bereikt” (Interview 5, p. 165).

Camiel vroeg zich af wat nou het doel was van de campagne: “Ik weet niet zo goed wat het nut ervan moet zijn. Wat willen ze ermee bereiken? Dat vraag ik me af” (Interview 6, p. 202). Ook Heleen vond dat de campagne veel te onduidelijk was: “Ik vond de boodschap zo vaag. Ik dacht, wat willen ze hiermee, wat is de bedoeling? Ik had het idee dat het echt een vinkje zetten was. Van oké, we moeten iets doen met de LHBTIQ+, dus we maken er maar OneLove van” (Interview 9, p. 307).

Niet alleen Pepijn gaf aan te denken dat de campagne zelfs averechts werkt, ook Tygo dacht er op deze manier over:

Ik denk niet per se dat het homofobie vermindert. Het zou ook averechts kunnen werken, zelfs aanwakken. Maar het brengt het onderwerp wel ter sprake. En dat is volgens mij ook een beetje de bedoeling ervan, maar het zou ook best wel averechts kunnen werken. Want iedereen die tegen is, die spreekt het ook heel graag tegen (Interview 10, p. 343).

Heleen was er het meest uitgesproken over. Als groot voorstander van campagnes om discriminatie en racisme tegen te gaan en als iemand die zich daar ook zelf voor inzet, vond ze het een mislukte campagne:

Dus, kut-campagne. Averechts gewerkt, compleet, omdat dus een paar spelers, precies in Rotterdam, hebben gezegd dat ze hem niet willen dragen. Dat komt in het nieuws, in plaats van het verhaal wat erachter zit. En daarmee maak je het dus legitiem om te zeggen, fuck de regenboogvlag, fuck de LHBTI+-community. Maar als je het iedereen goed had uitgelegd, had je zoveel impact kunnen maken (Interview 9, p. 307-309).

Thema 3: Openlijk homoseksuele voetballers

Introductie

Wat is dan wel nuttig volgens de respondenten? Allereerst denken ze dat een openlijk homoseksuele voetballer veel teweeg zou brengen en dit misschien wel de belangrijkste oplossing zou

zijn. Wel denken ze dat dit nog een taboe is in Nederland. Ook denken de respondenten dat de voetballer te maken zou krijgen met opmerkingen vanuit het publiek en dat hij sensationeel, maar wel redelijk positief, zou worden neergezet door de media.

Zeer belangrijke oplossing

Iedere respondent heeft gezegd dat hij of zij denkt dat een openlijk homoseksuele voetballer in Nederland positieve verandering teweeg zou brengen. Hij zou bijvoorbeeld kunnen fungeren als voorbeeld voor andere voetballers die homoseksueel zijn, maar hier nog niet voor durven uit te komen. Ook zou hij kunnen fungeren als voorbeeld voor voetbalsupporters die worstelen met hun identiteit. De meeste respondenten dachten dat een openlijk homoseksuele speler de grootste oplossing is voor het vergroten van LHBTI+-acceptatie in het voetbal.

Allereerst zou het volgens de respondenten dienen als voorbeeld voor anderen. Camiel zei: “In het profvoetbal word je wellicht als een rolmodel gezien. Dus daar kijken sommige mensen wel tegenop en dan denken ze, oh, als hij uit de kast komt, dan kan ik het ook wel” (Interview 6, p. 182). Mark zei iets vergelijkbaars: “Er moet maar één iemand durven om daarvoor uit te komen. En dan volgt de rest ook wel, want het is natuurlijk gewoon wel veel vaker voorkomender dan je het ziet. Dus dat zal wel helpen en inspireren” (Interview 7, p. 221). David relateerde het specifiek aan Feyenoord: “Ik denk dat het goed is als er een speler van Feyenoord of iets dergelijks homoseksueel zou zijn. Dat daar meer, echt veel meer, acceptatie voor zou kunnen komen” (Interview 2, p. 68). Finn deed dit ook: “Het zou kunnen helpen dat spelers of überhaupt een Feyenoordspeler uit de kast komt. Ik denk wel dat dat een boost zou kunnen geven aan de Roze Kameraden” (Interview 1, p. 22). Oscar dacht min of meer hetzelfde: “Het zou best kunnen zijn, stel dat, ik noem maar iets, Memphis Depay of zo, iemand die echt door iedereen gekend wordt. Als die het zou zeggen, dat er misschien wel meer acceptatie zou zijn” (Interview 4, p. 112).

Enkele respondenten dachten ook dat openlijk homoseksuele voetballers de grootste factor voor meer LHBTI+-acceptatie in het voetbal zouden zijn, maar alleen als het ging om meerdere voetballers. Een voorbeeld is Julia: “Ik denk dat dat pas erbij begint als er dus inderdaad spelers uit de kast gaan komen. En dat het dan gewoon ineens een stuk normaler gaat worden” (Interview 5, p. 164). Tygo zei dit ook: “Eén speler niet. Eén speler is natuurlijk een stap, maar ik zou dus bijvoorbeeld die dag die ze vorige week zouden hebben, dat in het Europese voetbal heel veel spelers uit de kast gingen komen. Zoiets zou denk ik wel iets opleveren” (Interview 10, p. 322).

Taboe

Wel gaven de meeste respondenten toe dat dit makkelijker gezegd is dan gedaan en het voor een homoseksuele voetballer heel lastig om daar voor uit te komen. Vooral in het professionele voetbal in Nederland heerst er nog best een taboe op homoseksualiteit.

Een aantal respondenten relateerde dit aan de cultuur die er hangt rondom voetbal, dat een sport zou zijn voor machomannen, waarin niet veel ruimte is voor andere seksualiteiten. Toen aan

Julia werd gevraagd waarom ze denkt dat er geen openlijk homoseksuele profvoetballer in Nederland is, zei ze: “Ik denk dat de voetbalcultuur, zeker in Nederland, er nog niet klaar voor is. Dat er spelers homo zijn” (Interview 5, p. 141). Wat volgens haar zou helpen is het volgende: “Dus gewoon als die taboe een beetje wordt verbroken” (Interview 5, p. 171). Oscar dacht ook dat de voetbalcultuur zorgt voor een taboe op homoseksualiteit: “Volgens mij doet iedereen wel zijn best om te roepen dat dat wel geaccepteerd is. Maar ik denk eigenlijk onderliggend dat dat helemaal nog niet zo is. Het is natuurlijk best wel op een bepaalde manier een machocultuur” (Interview 4, p. 111). David beleefde dit ook op deze manier: “Nou ja, omdat ik denk dat er wel een taboe op zit. Ik denk dat mensen ook weten dat voetbal over het algemeen staat bekend als een mannensport” (Interview 2, p. 41).

Mark denkt ook dat het vrijwel onmogelijk is om openlijk homoseksueel te zijn als voetballer: “Ja, ik denk dat het gewoon niet bevorderlijk is in het huidige klimaat voor een homoseksuele voetballer om daarvoor uit te komen” (Interview 7, p. 220). Camiel greep terug naar het idee dat voetbal een mannensport is: “Ja, dat is een beetje misschien gewoon omdat mensen het ervaren als een mannensport. En misschien stellen ze homoseksualiteit niet gelijk aan mannelijk zijn, als het ware” (Interview 6, p. 178). Ook Tygo zei dat er in Nederland een beetje een oordeel over is: “Het is geen geheim dat er een beetje een judgement over is. En niet per se bij iedereen, maar wel bij bepaalde fans, bepaalde kernen, denk ik dat het wel een ding is” (Interview 10, p. 320). Heleen was het meest uitgesproken over waarom er geen openlijk homoseksuele profvoetballer in Nederland is:

Omdat we er nog lang niet voor open staan. Voetbal leeft gewoon echt nog ergens in de jaren 50. Dat we nu eindelijk een vrouwenvoetbal een keer omhelst hebben. Sorry hoor, we leven in fucking 2024. Doe normaal. Dat zegt al genoeg, dat je zelfs vrouwen en mannen niet als gelijk kan zien. En dan is de volgende stap het kunnen inzien dat er ook iets anders is dan cisgender, mannetje en vrouwtje. Dat gaat nog 50 jaar duren als je niet uitkijkt (Interview 9, p. 285).

Slachtoffer van negatieve reacties van supporters

Misschien ook wel omdat er een taboe op zit, denken de respondenten dat een openlijk homoseksuele profvoetballer veel negatieve reacties gaat krijgen als hij hiervoor uitkomt. In het stadion zou hij het bijvoorbeeld vaak te horen krijgen, met spreekkoren en scheldwoorden. Vrijwel iedere respondent dacht ook dat angst voor reacties van supporters de grootste reden is voor homoseksuele voetballers om dit niet te durven zeggen.

Dit werd bijvoorbeeld gedacht door Teun: “Hetzelfde geldt voor voetballers dat die daar niet zo open voor zijn of het niet durven te vertellen, omdat ze toch waarschijnlijk al weten dat ze shit over zich heen krijgen” (Interview 3, p. 74). Ook Finn denkt dat de negatieve reactie van supporters de grootste reden is om het niet te zeggen: “Ja, ik denk dat dat wel minder aan de voetballerij, de organisaties, maar meer aan de fans zelf ligt. Ik denk als je nu de eerste bent in Nederland, dat je het inderdaad zwaar te verduren gaat krijgen van fans” (Interview 1, p. 5-6). Oscar denkt dat er over het algemeen wel positief op gereageerd zou worden, maar niet door de supporters: “Ja, ik denk toch een

beetje de angst van, niet zozeer van de clubgenoten, vanuit het team. Maar ik denk toch met name nog de angst voor de reacties op de tribunes. Op dit vlak vind ik dat mensen in het stadion zich soms van hun slechtste kant laten zien” (Interview 4, p. 112).

Volgens veel respondenten is een openlijk homoseksuele voetballer ook een makkelijk slachtoffer van opmerkingen of liedjes. Dit is bijvoorbeeld wat Julia dacht: “Want natuurlijk, als er nu spelers zeggen ik ben homo, daar zouden dan liedjes over worden gemaakt” (Interview 5, p. 141). Mark zei hetzelfde: “En ook de fans, die gaan het ook heel moeilijk maken, want het is natuurlijk gewoon heel makkelijk om daar iets over te zeggen” (Interview 7, p. 221). Tygo denkt ook dat het vooral makkelijk scoren is: “Je denkt makkelijk scoren, ik scheld hem uit voor homo, ik pak het aan ofzo. Ik denk dat hij het wel te horen krijgt” (Interview 10, p. 323). Hij denkt ook, net als de anderen, dat dit de reden is dat geen profvoetballer in Nederland ervoor uit durft te komen: “Ja, dat je dus uitgescholden wordt voor homo, dat je zo genoemd wordt. En dat je dan denkt van, ik wacht maar een paar jaar, tot ik daar openlijk voor uitkom” (Interview 10, p. 321).

Sensationeel neergezet door de media

De meeste respondenten dachten ook dat de reactie van de media in Nederland niet bevorderlijk is voor het klimaat rondom homoseksuele profvoetballers. Ze waren het er allemaal over eens dat de media het groots uit zou pakken en het zou uitmelken. Sommige respondenten dachten dat homoseksuele voetballers niet graag uit zouden komen voor hun identiteit, wegens de reactie van de media. Wel dacht acht van de tien respondenten dat de media vrij positief zouden reageren.

Dat de media het groot zouden uitpakken, werd onder andere gezegd door Oscar: “Ja, ik denk dat die dat als een waanzinnig item zouden oppakken. Dat geloof ik wel. Ja, dat zal zeker breed uitgemeten worden” (Interview 4, p. 113). Julia sloot zich hierbij aan: “Ik denk dat de media dat weer heerlijk zou uitmelken. Die zouden het natuurlijk geweldig vinden dat ze dan even een headline hebben en er een heel groot ding van kunnen maken” (Interview 5, p. 143). Finn, die zelf werkt in de journalistiek, denkt dat de media er slim op zou inspelen, door het vrij groot te maken: “En dat de media misschien wel daarop inspelen. Dus in de zin van dat ze een artikel maken van goh, deze en deze is nu uit de kast gekomen. Wat gaat nu met hem gebeuren vanuit het publiek?” (Interview 1, p. 7).

De meeste respondenten denken ook dat dit ervoor zorgt dat de spelers niet openlijk homoseksueel durven te zijn. Pepijn zou ze daar volledig in begrijpen:

Iedereen zal heel blij zijn en heel positief spreken in de mediawereld. Maar het wordt wel gewoon groot uitgepakt. Het wordt ook een ding gemaakt doordat niemand het doet en omdat het zo groot wordt opgepakt als het wel gebeurt, denk ik. Dus je kan voetballers die het niet doen, en dat is eigenlijk een echt treurige conclusie, ergens ook wel begrijpen (Interview 8, p. 252-253).

Ook Teun denkt dat dit een reden is voor spelers om het niet te zeggen: “En ja, dat ook de media daar wel een grote rol in speelt in Nederland. Dus dat ze telkens een soort van posten. Ik denk als je niet telkens zo'n groot ding ervan maakt, dat het langzamerhand misschien ook gewoon normaal gaat worden voor mensen” (Interview 3, p. 85-86). Dezelfde conclusie werd getrokken door Heleen, die zelf journalist is:

Ik ben zelf journalist, hé. Maar ik moet zeggen, op dit moment is media vooral sensatienieuws. Je moet kliks hebben om succes te houden als krant. Dus je gaat een sensatieverhaal vertellen en ruimte voor het grotere verhaal is er niet. We zijn allemaal clickbait aan het verspreiden. En dan gaan er ook nog een paar mannen aan een Rondo-tafel, of Studio Voetbal, een item erover doen. En een Johan Derksen gaat nog “hahaha” zeggen. Ik hou mijn hart vast, echt waar (Interview 9, p. 287).

Thema 4: De Roze Kameraden

Introductie

Het vierde thema is de Roze Kameraden, waar door de respondenten vrij uitgebreid over werd gesproken. Twee van de tien respondenten kenden de Roze Kameraden nog niet en is eerst kort over uitgelegd wat de organisatie inhoudt. De rest had er wel vaak over gehoord, vooral op negatieve manier. De manieren waarop gekeken werd naar de Roze Kameraden is allereerst als iets wat ze zelf een prima initiatief vonden, dit werd door iedere respondent gezegd. Daarnaast werd gekeken naar de Roze Kameraden als iets waar negatieve reacties en grappen over komen door Feyenoordfans, iets wat zorgt voor verdeeldheid en moet integreren in of in gesprek moet met andere supportersverenigingen.

Een prima initiatief

Het bespreken van dit resultaat zal kort gehouden worden, omdat iedereen vrij kort zei dat ze het wel prima vonden en konden begrijpen dat de Roze Kameraden zijn opgericht. Ze zeiden daarna echter vaak dat ze ook konden begrijpen dat er niet altijd positief op wordt gereageerd of dat de manier waarop de Roze Kameraden zijn opgericht niet heel goed was. Sommige respondenten hadden geen “maar” en waren vooral positief over de supportersvereniging.

Teun wist niet precies wat de Roze Kameraden zijn, maar na gehoord te hebben wat het is zei hij het volgende: “Ja, ik denk dat dat wel goed is. Als er mensen zijn die zich benadeeld voelen, dat ze daarbij kunnen aansluiten en dat ze zich toch wat meer welkom voelen” (Interview 3, p. 82). Ook Camiel vond het prima: “En ja, Feyenoord is voor iedereen, weet je wel. Dus ook voor die groep moet dat gewoon kunnen. En als ze zich echt in een groep willen vormen, dat is prima” (Interview 6, p. 191).

Sommigen vonden het zelf prima, maar waren ook van mening dat het lastig is bij Feyenoord, of dat het niet alleen maar positief is. Oscar zei bijvoorbeeld dat je met een initiatief als de Roze Kameraden ook vooral reacties oproept: “Ik vind het prima als mensen zich verenigen. Maar ja, kijk,

op het moment dat je ergens focus op legt, dan gaan mensen er ook iets van vinden” (Interview 4, p. 119). Hetzelfde werd gezegd door Finn, die dacht dat het voor problemen zorgt: “Ja, ik vind het inderdaad goed dat ze er zijn. Ik denk alleen dat het heel lastig is” (Interview 1, p. 17). Heleen vond het fijn dat er een organisatie is die voor acceptatie vecht bij Feyenoord, maar vind ook dat ze het zelf verkeerd hebben aangepakt: “Ik vind het een goed initiatief, als jij vindt dat je je ergens tegen moet uitspreken, dan moet je dat kunnen uitspreken. Het proces erachter, tja...” (Interview 9, p. 297). Later vertelde ze dat ze namelijk vond dat ze dit meer in samenwerking en overleg met de algemene supportersgroep hadden moeten doen (Interview 9, p. 297-298).

Negatieve reacties van supporters

Verder merken de respondenten dat er door supporters om hen heen negatief wordt gereageerd op de Roze Kameraden, iets wat natuurlijk ook al is gedocumenteerd in het nieuws de laatste jaren. Ze zeggen echter een paar dingen die nog niet eerder zijn benoemd. Zo worden bijvoorbeeld er veel grappen en liedjes gemaakt over de Roze Kameraden in de Kuip, vinden veel fans dat het verkeerd is aangepakt door Paul van Dorst en vinden ze de Roze Kameraden soms te aanwezig.

Allereerst benoemt Finn de grappen die gemaakt worden over de Roze Kameraden: “Als je iemand ziet die misschien een beetje iets homo-achtigs doet. Dat klinkt heel verkeerd. Maar ja, dan is het al gauw dat ze zeggen van oh ja, die hoort zeker bij de Roze Kameraden” (Interview 1, p. 17). Pepijn ziet wel eens dat er varianten gemaakt worden op het logo van de Roze Kameraden, als grap: “Nee, ik ken hun logo. Die is veel voorbijgekomen. En ook andere vormen van hun logo zijn veel voorbijgekomen” [lachend] (Interview 8, p. 260). Op sociale media zag Julia heel veel negatieve reacties over de Roze Kameraden: “Onder de posts van Feyenoord-accounts, daar is iedereen er natuurlijk fel op tegen. Van klote Roze Kameraden en het slaat helemaal nergens op en ik ben het er zo niet mee eens” (Interview 5, p. 158). Ook hoort ze in het stadion liedjes over de Roze Kameraden: “Een tijdje rondom die Roze Kameraden, dat liedje. Alleen ik zat pas te bedenken hoe die ook weer ging” (Interview 5, p. 151). Heleen hoorde deze ook: “Heel de tijd dat liedje over de dildo, die over Paul ging. Ja, dat vind ik echt kut” (Interview 9, p. 299).

Anderen waren van mening dat het oprichten van de Roze Kameraden, de manier waarop Paul dit deed en de reacties die daarop kwamen, ervoor hebben gezorgd dat iedereen er nu negatief over denkt. David denkt dat de fans er wat tegen hebben omdat de Roze Kameraden het onderwerp te zichtbaar willen maken: “Het is meer wat ik net zeg, dat supporters een beetje afkeer ertegen hebben, omdat zij voor Feyenoord komen en niet om je geaardheid uit te drukken. En ik denk dat dat een beetje de mismatch is tussen de Roze Kameraden en het Legioen” (Interview 2, 53). Julia was van mening dat Paul het verkeerd heeft aangepakt, door het niet in overleg met andere supportersgroepen te doen. Toen haar werd gevraagd of de Roze Kameraden in de toekomst succesvol kunnen zijn, zei ze: “Ik weet niet of dat nog kan, omdat het dus gewoon... het is gewoon zo verkeerd aangepakt. Er zit

nu al zo'n smet op die naam" (Interview 5, p. 169). Hetzelfde werd gezien door Heleen, die zei dat Paul in overleg had moeten blijven met de supportersvereniging:

En uiteindelijk hadden zij het idee, de SLO en de supportersvereniging, dat hij nog op een vervolggerek zou komen. En toen kwam er vanuit het nieuws dat ineens de Roze Kameraden was opgericht. Waarbij Paul in de media vertelde, ik voelde me niet vertegenwoordigd door de supportersvereniging. En dat kwam nogal rauw op het dak. En dan is het moeilijk om nog draagvlak te vinden voor zoiets (Interview 9, p. 298).

Zorgt voor verdeeldheid en moet samenwerken met andere supporters

Uiteindelijk zijn de respondenten het erover eens dat de Roze Kameraden geen aparte supportersgroep zou moeten zijn en niet voorgetrokken zou moeten worden door Feyenoord. Juist het feit dat ze proberen als aparte groep voor acceptatie te zorgen bij de club, schiet volgens de respondenten bij veel fans in het verkeerde keelgat. Zelfs de respondenten die het meest positief waren over de Roze Kameraden, waren van mening dat ze moeten proberen te integreren in de algemene supportersvereniging en minder hun eigen ding zouden moeten doen.

De respondenten vertelden vaak dat Feyenoordsupporters het niet waarderen dat de Roze Kameraden proberen een orgaan te zijn dat losstaat van de rest van de supporters. David zei: "Feyenoord wordt gezien als één, het legioen. En dat willen ze graag zo houden. En de supportersverenigingen en de supporters over het algemeen zijn van mening dat als je dat accepteert als club zijnde, de Roze Kameraden, dan krijg je veel verdeeldheid" (Interview 2, p. 51). Teun vond niet dat de Roze Kameraden hulp zou moeten krijgen van Feyenoord: "En dan zou het raar zijn als je bijvoorbeeld één groep helemaal gaat uitlichten. Dan voelt misschien die andere groep zich benadeeld, van waarom wordt daar nou zo groot op ingezoomd" (Interview 3, p. 82). Ook Julia hoorde om zich heen dat velen het argument aanhalen dat de Roze Kameraden niet steun moeten krijgen als een aparte organisatie (Interview 5, p. 159). Zelf vond ze ook dat Feyenoord niet moet samenwerken met de Roze Kameraden, omdat ze dat ook niet doen met andere supportersgroepen: "Dat ze dan nu ineens zouden zeggen van daar doen wij wel aan mee. Maar met FSV de Feijenoorder werken ze ook helemaal niet meer goed samen. Dus dat zou ik dan een beetje schijnheilig vinden" (Interview 5, p. 162). Camiel vond zelfs dat Feyenoord wel moet samenwerken met andere supportersgroepen, maar niet met de Roze Kameraden: "Er zijn natuurlijk ook andere groepen of clubs, maar die zijn echt voor Feyenoord, die komen ook echt voor Feyenoord. Het doel daar ook is voor Feyenoord. En ik denk bij zo'n Roze Kameradengroep, dan wil je ook laten kenmerken dat je een andere seksualiteit hebt" (interview 6, p. 190).

Wat volgens de meeste respondenten daarom nodig is, is het integreren van de Roze Kameraden in de andere supportersgroepen. In ieder geval moeten ze het gesprek aangaan met de huidige supportersverenigingen over hoe dit het beste aangepakt kan worden. Volgens David zijn LHBTI+-supportersgroepen niet nodig als aparte organen: "Zijn die nodig? Nou, ik ben van mening

van niet. Ik denk echt wel dat er gesprekken gevoerd kunnen worden met de supportersverenigingen die er al zijn” (Interview 2, p. 57). Julia denkt dat deze gesprekken heel nuttig zouden kunnen zijn: “Zodra je inderdaad iemand uit het bestuur van de Feijenoorder met Paul van Dorst in gesprek laat. Ik denk dat die elkaar best aardig vinden, maar de dialoog is er gewoon niet” (Interview 5, p. 156). Volgens Heleen was het in gesprek gaan met andere supportersverenigingen het belangrijkste wat de Roze Kameraden kunnen doen: “Ja, je moet met elkaar in gesprek komen van wat bedoel je eigenlijk? Wat wil je eigenlijk bereiken? Oké, waarom wil je dat? En waar heb je behoefte aan? Die gesprekken zou je moeten gaan oppakken met elkaar” (Interview 9, p. 299).

Thema 5: LHBTI+-supporters

Introductie

Het laatste waar veel over werd gesproken is hoe het is om LHBTI+-Feyenoordsupporter te zijn in De Kuip. Aangezien iedere respondent heteroseksueel was, op 1 biseksuele respondent na, konden ze niet vertellen over hun eigen ervaringen. Wel lieten ze weten hoe ze merken dat er om hun heen in het stadion gereageerd wordt op niet-heteroseksuele fans. Het blijkt dat LHBTI+-Feyenoordsupporters niet zichzelf kunnen zijn in De Kuip. Verder bleek dat deze groep supporters te maken krijgt met opmerkingen over hun identiteit. Ook werd het duidelijk dat de respondenten geen homonegatieve spreekkoren horen, maar wel scheldwoorden met homonegatieve termen. Dit is volgens de respondenten niet per se gericht naar LHBTI+-Feyenoordsupporters, maar ze erkennen wel dat het ze pijn zou kunnen doen.

Kunnen niet zichzelf zijn

Volgens negen respondenten is het vrijwel onmogelijk voor LHBTI+-supporters om zichzelf te zijn in het stadion. Je kan niet openlijk je seksualiteit uitdragen, je kan niet hand in hand lopen met iemand van hetzelfde geslacht en je kan geen regenboogkleuren of excentrieke kleding aandoen naar het stadion. Dan zou je namelijk te maken krijgen met opmerkingen en eventueel bedreigingen.

Finn zei het volgende over wat hij meemaakt in de Kuip: “Ik zou niet mijn hand in het vuur ervoor willen steken dat je veilig op elk vak met je vriend kan zoenen. Het zit hem denk ik ook in, als je excentriek gekleed gaat, of het inderdaad laat zien door met je vriend te zijn” (Interview 1, p. 9-11). David zei: “Als je als Feyenoordsupporter met een roze shirtje aankomt, of met een netje als shirt, dan denk ik niet dat dat je in dank afgenomen zou worden, omdat je komt voor Feyenoord en niet om je geaardheid te laten zien” (Interview 2, p. 47). Oscar denkt ook dat het lastig is voor een LHBTI+-Feyenoordsupporter om zichzelf te zijn: “Kijk, op het moment dat jij met je vriend naar het stadion gaat en bij wijze van spreken openlijk gaat zitten zoenen op de tribune, denk ik wel dat je een uitdaging hebt” (Interview 4, p. 115).

Mark zei dat iedereen zichzelf kan zijn in het stadion, als het maar niet opvalt wie je bent: “Maar als je heel erg opvalt, en het valt op dat je anders bent. Dan is het makkelijker om eruit te

worden gehaald. Dus ik denk dat ze wel gewoon zichzelf kunnen zijn. Ja, klinkt heel gek eigenlijk, maar dan niet te excessief of zo” (Interview 7, p. 226). Pepijn zei ook dat je niet uitgesproken jezelf kan zijn als LHBTI+-Feyenoordsupporter: “Ik denk dat hoe uitgesprokener je eruitziet of bent, hoe meer dat tegenreacties zal geven. En ik denk ook dat het voetbalstadion misschien ook niet de plek is waar je als homo hand in hand het meest vrij kan lopen” (Interview 8, p. 254). Heleen had het zelf een keer meegemaakt, door naar de wedstrijd te gaan met een homoseksuele jongen die nagellak droeg:

Nee, dat kan niet. In het stadion heeft iedereen dezelfde identiteit, je bent namelijk Feyenoordsupporter. En daar moet je aan figureren op jouw manier. Ik heb het meegemaakt met iemand. Die heb ik meegenomen naar een wedstrijd. En diegene heeft witgeverfd haar en nagellak. Nagellak bij een man, daar ga je al. Dat kan niet. Daar krijgt hij opmerkingen over. (Interview 9, p. 291)

Slachtoffers van opmerkingen

De meeste respondenten zeiden ook vaak opmerkingen rondom homoseksualiteit te horen. Zoals net is besproken, kan dat gericht naar een persoon zijn als hij of zij uitkomt voor zijn of haar seksualiteit. Het zijn echter ook vaak opmerkingen tussen fans of grapjes richting andere fans met homonegatieve termen, die schadelijk kunnen zijn voor supporters.

Finn benoemt dit als normaliteit in de Kuip: “En ik denk ook wel, iedereen is welkom, maar je moet niet gek staan te kijken als je over dingen opmerkingen krijgt” (Interview 1, p. 9). Oscar hoort het daarnaast op onschuldige manieren: “Ik zit wel in een familievak, maar er zitten best wel van die rauwdouwers. En dan hoor je ook weleens van joh, homo, haal een biertje” (Interview 4, p. 117). Julia ziet het ook onschuldig gebeuren: “Als iemand heel overdreven doet, dat er dan gezegd wordt van, doe normaal joh, homo, of zoiets” (Interview 5, p. 152-154). Ze ziet echter ook dat dit kan gebeuren richting een homoseksuele fan die hiervoor uitkomt in een gesprek: “En stel je zou dan zeggen van oh, ik ben met mijn vriend of met mijn vriendin daarheen geweest. Ja, misschien zal er een geintje over worden gemaakt” (Interview 5, p. 146).

Ook Mark hoort deze uitspraken, al verschilt dit per vak: “Ja, ik hoor nog wel, en dan zeker in vakken zoals G, hoor ik nog wel homofobe uitspraken. In vak NN, waar ik meestal zit, gewoon niet” (Interview 7, p. 220). Pepijn hoort het bij supporters onder elkaar: “Ja supporters onder elkaar, gewoon vriendengroepen. Die dan roepen, “hey homo”. Dat gebeurt wel” (Interview 8, p. 257). Als fans regenboogvlaggen naar het stadion mee zouden nemen, zouden hier volgens Tygo ook opmerkingen over komen: “Nou, ik zei niet per se dat er heel veel gebeurt ofzo. Maar ik denk niet dat het geaccepteerd wordt. Dat mensen wel zeggen van, joh gast, die vlag gaat even naar beneden nu” (Interview 10, p. 330).

Geen spreekkoren, wel scheldwoorden

Wat vrij opvallend was, is dat er in de Kuip volgens de respondenten vrijwel nooit

spreekkoren te horen zijn met homonegatieve termen. Eén respondent hoorde deze vroeger wel, maar nu niet meer en twee respondenten gaven aan het wel eens te horen, maar niet vanuit Feyenoordfans. Wat de respondenten wel vaak horen, zijn scheldwoorden met homonegatieve termen. Deze worden niet richting supporters geroepen, maar vaak richting spelers of scheidsrechters. Door de respondenten werd erkend dat het wel pijnlijk kan zijn voor supporters om het aan te horen.

Deze scheldwoorden werden gehoord door David, die erkent dat het niet gericht is naar homoseksuelen: “Maar homo, ja, als iemand een sliding maakt, dat er, weet ik veel, weer met een voorzetsel en dan homo erachter wordt gezet. Maar ik denk niet dat dat gericht is naar een homo toe” (Interview 2, p. 47). Hetzelfde werd gezegd door Finn: “Het wordt gewoon gebruikt als scheldwoord en er zijn heel veel mensen die het zeggen, die niks hebben tegen homo's” (Interview 1, p. 12) en door Camiel: “Ja, niet per se tegen homoseksuelen, maar het is meer naar een scheidsrechter, die is dan een homo, dat wordt er dan wel geroepen” (Interview 6, p. 186).

Wat betreft spreekkoren hoorden de respondenten vrijwel niks en ook Heleen, die al twintig jaar naar het stadion gaat, steeds minder: “Het is veel minder merk ik, dat vind ik wel. Vroeger nog het zijn de homo's van Vitesse, bijvoorbeeld. En de homo's ja ja, van Breda. En de keeper van Den Haag heeft een dildo in zijn maag. Maar die hoor je niet meer” (Interview 9, p. 291). Wel hoort zij dat er veel gescholden wordt met deze termen: “Ja, homo, standaard. Homo of flikker. Als iemand de bal niet goed raakt. Richting alle spelers” (Interview 9, p. 292). Hetzelfde geldt voor Mark: “Niet liedjes, maar wel gewoon dat ze zeggen, gewoon het schreeuwen van homo” (Interview 7, p. 226). Pepijn vatte het uiteindelijk goed samen, door te zeggen wat de rest ook zei: “Liedjes hoor ik eigenlijk niet echt. Ik merk wel, ik sta op een plek waar spelers de corners nemen. Warmlopen van de tegenstander. Nou dat er wel eens iemand iets roept. Dat wel, puntje, puntje, homo. Dat wordt wel sporadisch geroepen” (Interview 8, p. 256).

Resultaten Paul van Dorst

Aangezien van de Roze Kameraden alleen Paul van Dorst is geïnterviewd, zullen de resultaten van dit interview niet uitvoerig besproken worden. De mening van één iemand is niet per se representatief voor de vereniging. Hij is echter wel de voorzitter en oprichter, dus het langst actief. Het zorgt ervoor dat hij kan uitleggen waarom de andere Roze Kameraden niet open stonden voor interviews en duiding kan geven over onderwerpen die opgebracht werden door de andere respondenten. De reden dat Paul zelf toch mee wilde werken aan het interview is simpel:

Omdat ik het wel belangrijk vind om te blijven vertellen waarom en met welk doel wij de Roze Kameraden zijn begonnen. En ik denk dat we daarmee een gat vullen dat Nederland nog niet gevuld was en aandacht vragen voor een onderwerp wat gewoon heel gevoelig ligt in Nederland. Waarbij we met z'n allen denken dat we het hebben opgelost, maar in de praktijk blijkt gewoon van niet (Interview 11, p. 354).

De reden dat de andere leden van de Roze Kameraden niet geïnterviewd willen worden, is ingewikkelder. Het is een feit dat de Roze Kameraden te maken hebben gehad met veel negativiteit sinds ze zijn opgericht, tot bedreigingen aan toe. Dit heeft ertoe geleid dat de vereniging lang in anonimiteit heeft gewerkt. Alhoewel ze, pas sinds mei 2024, weer meer uit de anonimiteit komen, blijft die angst bij veel leden nog doorsijpelen. Ze voelen zich niet altijd veilig (Interview 11, p. 354). Er is ook nog wel een verschil tussen Paul en de andere leden. Aangezien Paul het gezicht van de organisatie is, weet vrijwel iedere Feyenoordsupporter wie hij is. Hij heeft te maken met bedreigingen en angst voor confrontaties als hij naar het stadion gaat. Hij gaat hierom voor het eerst sinds 2001 volgend jaar ook geen seizoenkaart nemen (Interview 11, p. 371). Andere leden van de Roze Kameraden bevinden zich wel in het stadion, maar in anonimiteit. Ook volgens Paul kunnen ze niet zichzelf zijn in het stadion:

Ik draag ook weleens sokken met een regenboog erop en een kort broekje. Dat hoef ik dan niet daar te gaan doen. En zij ook niet. Omdat je dan toch wel bang bent voor gezeik. Het feit dat je daar niet met je partner hand in hand kan lopen of een intense knuffel kan geven. Dat zijn allemaal dingen waar je rekening mee houdt. Het feit dat je niet de persoon naast je kan aanspreken of die misschien een keertje niet met homo wil schelden. Dat allemaal bij elkaar opgeteld zorgt ervoor dat je uiteindelijk niet jezelf kan zijn (Interview 11, p. 368).

Het is daarom ook zo dat de leden van de Roze Kameraden hun identiteit het liefst zo goed mogelijk verborgen houden.

Verder is nog interessant om te bespreken dat Paul als onderliggende probleem hetzelfde aanklaart als de andere respondenten. Hij mist de steun van de club Feyenoord, iets wat volgens hem enorm zou helpen. Er is echter iets wat de club volgens hem duidelijk weerhoudt: “Angst. Voor de harde kern, voor de supportersgroepen die mij ook hebben aangepakt. Het is geen geheim dat ongeveer elke bestuurder die zich uitspreekt tegen het gedrag van supporters altijd de lul is” (Interview 11, p. 356). Paul denkt niet eens dat deze Feyenoordsupporters tegen de Roze Kameraden zijn omdat ze homofoob zijn, maar vooral omdat Paul zich uitspreekt tegen dit deel van de supporters (Interview 11, p. 357). Hij ziet dat de supportersgroepen in Engeland succesvoller zijn, de LHBTI+-acceptatie in het stadion groter is en de clubs daar graag samenwerken met de supportersgroepen. In Nederland is dit niet het geval. De grootste reden hiervoor, is volgens Paul weer dezelfde: “Ik denk dat de voornaamste reden waarom het verschil in Nederland en Engeland zo groot is, is dat ze bij de Engelse club de harde kern hebben geëlimineerd. Daar hebben ze gewoon echt van gezegd, je hebt hier niks mee te maken” (Interview 11, p. 364).

Tot slot gaf Paul uit zichzelf ook aan dat hij het liefst in gesprek zou gaan met supportersverenigingen en Feyenoord als club. Het dialoog blijven houden is volgens hem een belangrijk deel van de oplossing (Interview 11, p. 379).

Samenhang resultaten, concluderende noten

Een paar algemene observaties over de resultaten dienen nog besproken te worden. Allereerst hoe prevalent de supporterscultuur van Feyenoord terugkwam in ieder interview. Het is allereerst het meest besproken thema, maar was ook vaak onderdeel van de andere thema's. Er werd bijvoorbeeld gezegd dat Feyenoordfans negatief reageren op LHBTI+-campagnes en communicatie, op homoseksuele voetballers en op de Roze Kameraden. Bij al deze bevindingen werd echter door de respondenten gezegd dat deze reacties vooral bij Feyenoord komen en dit bij andere clubs minder is. Ook werd gezegd dat deze reacties lang niet door alle Feyenoordsupporters gegeven worden, maar vooral afkomstig zijn van het fanatieke deel van de supporters. Ook werd gezegd dat de communicatie van Feyenoord over het onderwerp achterblijft vanwege angst voor reacties vanuit de supporterscultuur en dat de OneLove-campagne ook in zekere mate niet nuttig was vanwege de hevige reactie vanuit de supporterscultuur.

Daarnaast zagen de respondenten dat de media in Nederland een grote rol spelen in het vormen van gedachten van Feyenoordsupporters over het onderwerp. Meermaals werd de prevalentie van het onderwerp op sociale media gegeven als reden waarom initiatieven voor LHBTI+-acceptatie in het voetbal niet werken. De OneLove-campagne zou te veel gepusht worden en LHBTI+-communicatie door Feyenoord zou het onderwerp nog meer pushen, daarom is het volgens de respondenten niet nodig. Ook een openlijk homoseksuele voetballer zou groots opgepakt worden op sociale media, waardoor het een averechts effect zou kunnen hebben. Daarnaast zagen ze sociale media als plaats waar veel negatieve reacties op de onderwerpen geplaatst werden. Veel respondenten gaven dit aan te zien onder posts van Feyenoord. Ook konden ze van de Roze Kameraden vaak vooral de incidenten op sociale media herinneren in 2021, toen Paul van Dorst bedreigd werd en er veel negatieve reacties over de groep te zien waren. Het merendeel van de respondenten gaf aan dat negatieve reacties op sociale media vaak plaatsvinden omdat het vrij makkelijk is om dit anoniem te doen.

Conclusie

Antwoord op de hoofdvraag

In deze scriptie is antwoord gegeven op de volgende hoofdvraag: “Op welke manieren geven seizoenkaarthouders van Feyenoord betekenis aan LHBTI+-acceptatie, homofobie, LHBTI+-supportersgroepen en mediacampagnes in het Nederlandse professionele voetbal?” Op vijf overkoepelende manieren gaven de seizoenkaarthouders betekenis aan deze onderwerpen.

Allereerst het meest voorkomende onderwerp dat door de respondenten werd opgebracht: de supporterscultuur van Feyenoord. Het zou de grootste reden zijn dat LHBTI+-acceptatie bij de club niet groot is en de Roze Kameraden te maken hebben met bedreigingen en intimidatie. De supporterscultuur van de club is volgens de respondenten namelijk veel negatiever dan bij andere clubs, ook richting LHBTI+-supporters, -voetballers en -initiatieven. Volgens enkele respondenten is dit te wijten aan de grootte van de club en de harde kern, volgens anderen aan het karakter van de supporters en de stad Rotterdam. Ook zagen ze de supporterscultuur van Feyenoord als zeer verschillend op basis van waar in het stadion je zit. De complete Noordzijde van het stadion, met vak S als hoogtepunt, zou een stuk negatiever reageren op andere seksualiteiten en initiatieven voor inclusie. Wat dit vooral kwalijk maakt, is dat deze supporters volgens de respondenten invloedrijk zijn over de club. Feyenoord zou zich in hun communicatie en beslissingen laten beïnvloeden door deze fans. Niemand durft zich hiertegen uit te spreken, omdat de fans bekend staan om bedreigingen en agressie. Ook is de harde kern oververtegenwoordigd in supportersverenigingen.

Het tweede onderwerp dat naar voren werd gebracht is LHBTI+-campagnes en communicatie. Het gaat hierbij vooral om de OneLove-campagne van de KNVB en de manier waarop Feyenoord hierover, en over LHBTI+-inclusie over het algemeen, communiceert. Allereerst vonden de respondenten de campagnes rondom het onderwerp LHBTI+-inclusie te uitgebreid. Het voelt voor enkele respondenten alsof het onderwerp door hun strot wordt geduwd en anderen merken dat Feyenoordsupporters om hun heen dit vinden. De meesten vinden daarom ook niet dat Feyenoord nog meer over het onderwerp moet communiceren. Daarnaast zien ze campagnes als iets wat vooral negatieve reacties oproept, net als communicatie van Feyenoord over het onderwerp. Dit speelt ook mee in de laatste manier waarop de respondenten keken naar de campagnes en communicatie: ze zien het over het algemeen als iets dat niet het gewenste resultaat oplevert. De campagnes zijn onduidelijk en werken door de negativiteit die ze meebrengen misschien zelfs averechts.

Wat volgens de respondenten wel zou helpen in het vergroten van LHBTI+-acceptatie in het professionele voetbal, is een openlijk homoseksuele voetballer in Nederland. Volgens de meesten zou dit een groot deel van de oplossing kunnen zijn. Hij zou kunnen fungeren als voorbeeld voor andere voetballers en voetbalsupporters die worstelen met hun identiteit. Wel denken ze dat dit in Nederland nog een taboe is en de voetbaltcultuur er nog niet klaar voor is. Ook denken ze dat deze voetballers het slachtoffer zouden zijn van negatieve reacties, vooral van supporters. Dit is volgens respondenten een

reden voor homoseksuele voetballers om hier niet voor uit te komen. De andere reden is de reactie van de media in Nederland, die volgens de meeste respondenten wel positief zou zijn, maar ook te sensationeel. Ze zouden het te groot maken en hierdoor bijdragen aan het probleem.

Ook spraken de respondenten over de Roze Kameraden, van wie ze het initiatief goed vonden en ook begrepen waarom de organisatie is opgericht. Daarnaast merkten ze dat er door supporters negatief wordt gereageerd op de Roze Kameraden. De bedreigingen en intimidatie was al bekend, maar supporters lieten weten dat de Roze Kameraden ook slachtoffer zijn van grappen, liedjes en opmerkingen. Dit gebeurt vooral omdat fans de Roze Kameraden te aanwezig en zichtbaar vinden en vinden dat de oprichting verkeerd is aangepakt. Als laatste vonden ze dat de Roze Kameraden als aparte organisatie zorgt voor verdeeldheid en daarom in gesprek moet met andere supportersverenigingen en Feyenoord als club.

Het laatste waar de respondenten over spraken zijn LHBTI+-Feyenoordsupporters. Deze kunnen volgens de respondenten niet zichzelf zijn in het stadion, qua kleding, attributen en gedrag. Hand in hand lopen met een partner van hetzelfde geslacht zou bijvoorbeeld leiden tot opmerkingen en conflict. Wat opvallend was, is dat de respondenten geen spreekwoorden horen met homonegatieve termen. Wel horen ze dat er veel mee gescholden wordt. Ondanks dat dit niet per se richting homoseksuele personen is, wordt erkend dat dit ze wel pijn kan doen. Daarnaast horen ze in het stadion ook vaak opmerkingen of grappen over homoseksualiteit, die ook niet altijd gericht zijn naar homoseksuele personen. Soms wel: als een homoseksueel persoon uitkomt voor zijn seksualiteit, krijgt hij volgens de respondenten opmerkingen.

Paul van Dorst gaf vervolgens duiding over de kant van de Roze Kameraden. Zelf vond hij het belangrijk om hun kant van het verhaal te blijven vertellen. Wegens bedreigingen, intimidatie en het moeten verbergen van de identiteit in het stadion stonden andere leden van de Roze Kameraden niet open om geïnterviewd te worden. De supporterscultuur van Feyenoord en de invloed van de harde kern is volgens Paul ook het onderliggende probleem van waarom er bij Feyenoord niet gecommuniceerd wordt over het onderwerp en de Roze Kameraden het lastig hebben.

Theoretische reflectie

Dit onderzoek confirmeert aan de ene kant enkele conclusies uit eerdere literatuur over het onderwerp, maar schijnt ook licht op zaken die nog niet of niet uitgebreid behandeld zijn in wetenschappelijk of maatschappelijk onderzoek. Het bleek allereerst dat voetbal in Nederland vooral nog gezien wordt als mannensport, waarbij mannen sportief, stoer en heteroseksueel moeten zijn. Op homoseksualiteit bij een voetballer hangt volgens de respondenten nog een taboe, omdat deze worden gezien als minder masculien. Hoewel uit Engelse literatuur (Magrath, 2018, p. 721) bleek dat voetbalfans vrij positief reageren op homoseksuele voetballers, verwachten de respondenten in Nederland, zeker bij Feyenoord, juist veel negatieve reacties.

Het is daarom niet raar dat Elling en Cremers (2022, p. 165) concludeerden dat het

professionele voetbal in Nederland nog een heteronormatieve omgeving is. Hun conclusie dat het lastig is om als homoseksueel uit te komen in het professionele voetbal wordt nogmaals benadrukt. Een conclusie uit een ander rapport van Elling en Cremers (2022, p. 66) werd ook geconfirmeerd. Ze stelden namelijk dat LHBTI+-voetbalsupporters niet altijd zichzelf kunnen zijn in sportomgevingen, hun identiteit zoveel mogelijk proberen te verhullen en zich aanpassen aan heteronormatieve omgangsnormen. Hoewel er voor de scriptie geen LHBTI+-Feyenoordsupporters zijn gesproken, zeiden seizoenkaarthouders van Feyenoord dat dit inderdaad nodig is. Als je als man minder mannelijk overkomt, bijvoorbeeld door je anders te kleden of nagellak te dragen, krijg je opmerkingen. Mensen vinden dat dit niet thuishoort in een voetbalstadion. Het zegt genoeg dat alle respondenten zeker wisten dat er wel homoseksuele fans in het stadion zitten, maar ze deze nooit zien. Ze hebben nooit twee mannen hand in hand zien lopen of elkaar een kus zien geven. Volgens Paul van Dorst en de meeste seizoenkaarthouders is dit ook simpelweg onmogelijk.

Wat opviel in de resultaten, is dat de respondenten in het stadion vrijwel geen homofobe of homonegatieve spreekkoren horen, terwijl in de Nederlandse literatuur vaak wordt gesteld dat dit een groot probleem is (Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme, 2023, p. 22). Homonegatieve uitlatingen komen volgens de respondenten wel veel voor, zowel in als rondom het stadion. Hiermee wordt het onderzoek van Elling en Cremers (2022, p. 154-156) wederom bevestigd, aangezien zij stellen dat de voetbalwereld in Nederland gekenmerkt wordt door dit soort uitlatingen. Hoewel uit een onderzoek van Magrath (2018, p. 709) blijkt dat dit soort spreekkoren en gescheld vooral worden gedaan om tegenstanders uit de wedstrijd te halen en een voordeel te behalen voor het eigen team, zagen de respondenten (op twee na) hier andere redenen voor. De respondenten dachten dat homonegatieve scheldwoorden en spreekkoren vooral genormaliseerd zijn in de Nederlandse maatschappij. Ook zeiden ze dat voetbalsupporters op zoek zijn naar makkelijke doelwitten, en de LHBTI+-gemeenschap hier een voorbeeld van is. Wel werd de conclusie van Adams et al. (2010, p. 292), waarin werd gesteld dat homonegatieve en homofobe woorden veel voorkomen in de voetbalwereld, maar vaak worden gebruikt zonder daadwerkelijk te doelen op homoseksualiteit, bevestigd. De respondenten gaven aan dat de scheldwoorden vrijwel nooit bedoeld waren richting homoseksuele personen. De woorden worden meer gebruikt om iets algemeen negatiefs aan te duiden.

De bevindingen in de scriptie over LHBTI+-acceptatie in het voetbal bevestigen dus enkele eerdere bevindingen over dit onderwerp, zoals de moeite rondom openlijk homoseksueel zijn als voetballer en het niet zichzelf kunnen zijn van LHBTI+-supporters. Bevindingen over veelvoorkomende scheldwoorden en homonegatieve opmerkingen en minder voorkomende spreekkoren bij Feyenoord zijn interessante toevoegingen aan de Nederlandse literatuur over LHBTI+-acceptatie in het (betaalde) voetbal. De bevindingen in de scriptie zorgen voor meer duidelijkheid over de voetbalcultuur in Nederland en de LHBTI+-inclusie hierin.

Paul van Dorst confirmeerde enkele conclusies over LHBTI+-supportersgroepen. Ze helpen inderdaad met het vergroten van de zichtbaarheid en het verkrijgen van een gemeenschapsgevoel voor

LHBTI+-voetbalsupporters, zoals onder andere gesteld werd door Millward (2023, p. 256). Ook de seizoenkaarthouders vonden het over het algemeen een goed initiatief, zeker om dit gemeenschapsgevoel te creëren. Magrath (2021, p. 991-992) beschrijft dat de LHBTI+-supportersgroepen in Engeland vaak inspraak hebben bij de club en deze helpen met het maken van beslissingen en communicatie rondom het onderwerp, wat de LHBTI+-voetbalsupporters een stem geeft. Dit is bij de Roze Kameraden niet het geval, maar volgens de respondenten is dit wel mogelijk. Hiervoor zou Feyenoord de samenwerking met de supportersgroep aan moeten gaan, maar zou de supportersgroep ook moeten samenwerken met de rest van de supporters van Feyenoord. Door de respondenten werd erkend dat supportersgroepen een belangrijke rol zouden kunnen spelen in het vergroten van LHBTI+-acceptatie in het voetbal, ook omdat deze supporters zelf weten wat er nog nodig is om zich comfortabel en geaccepteerd te voelen in deze sfeer. Dit werd ook gesteld door Crolley en Garland (2023, p. 177): LHBTI+-voetbalsupporters weten het beste wat nodig is. Volgens dit onderzoek kon het echter vooral nuttig zijn als er steun was van de club en overkoepelende organen zoals de landelijke bond (Crolley & Garland, 2023, p. 175-177). Dit is in Nederland en bij Feyenoord nog niet het geval, waardoor de Roze Kameraden in hun eentje moeten opboksen tegen het probleem. Het leidt ertoe dat de supporters vinden dat de groep te zichtbaar probeert te zijn. Een kleine stap is hier gezet in het onderzoeken van de rol en functie van LHBTI+-supportersgroepen in Nederland, iets wat volgens Engelse wetenschappers (Magrath, 2021, p. 991-992) erg belangrijk is. Voor het eerst zijn inzichten verkregen over hoe voetbalsupporters kijken naar een LHBTI+-supportersgroep bij hun club in Nederland.

Iets wat vaker terugkomt in de resultaten, is dat te grote zichtbaarheid leidt tot weerstand. Ook met LHBTI+-campagnes. In recente onderzoeken werd gesteld dat er nog niet veel bekend was over de effecten van de OneLove-campagne (Elling et al., Mulier Instituut, 2022, p. 11). Het effect van campagnes in de voetbalwereld is altijd een lastig onderwerp, wat bleek uit een onderzoek van Müller et al. (2008, p. 33-34) naar een antiracismecampagne van Nike. De meeste respondenten zeiden niet een verandering in hun gedrag, of het gedrag van anderen, te verwachten door de campagne. Wel gaven de meeste respondenten aan het idee erachter goed te vinden. Dit kwam ook terug in deze scriptie, waarin de respondenten aangaven dat de OneLove-campagne volgens hen geen nut heeft en soms zelfs averechts werkt, vooral wegens de negatieve reacties dat het met zich meebrengt. Wel gaf het merendeel van de respondenten aan dat ze het initiatief erachter goed vonden. Op deze manier is bijgedragen aan wetenschappelijke literatuur over het nut van campagnes tegen discriminatie, iets wat in Nederland volgens Elling et al. (2022, p. 11) zeer nodig is.

Het grootste nieuwe resultaat uit de scriptie is het belang van de supporterscultuur in het vergroten van LHBTI+-acceptatie in het voetbal. Door de respondenten werd gesteld dat de benoemde problemen (zoals de negatieve reacties op homoseksuele voetballers, LHBTI+-supporters, campagnes en communicatie over het onderwerp en de Roze Kameraden) allemaal te wijten waren aan een kleine groep te fanatieke supporters. Daarnaast durft de club volgens de respondenten niet te communiceren

over het onderwerp en de Roze Kameraden niet te steunen uit angst voor deze groep. Het wordt erkend door de respondenten dat LHBTI+-supportersgroepen nuttig zouden kunnen zijn. De meeste respondenten noemden de ervaringen en expertise over het onderwerp van de Roze Kameraden nuttig en zeiden dat ze hierdoor Feyenoord bijvoorbeeld konden helpen met het maken van sociale mediaberichten en het trainen van stewards om op te treden tegen homonegatief taalgebruik. Dit bracht nu echter problemen met zich mee: Feyenoord zou niet willen samenwerken met de Roze Kameraden, uit angst voor negatieve reacties van de fanatieke aanhang. Deze fanatieke aanhang zou daarnaast ook niet luisteren naar stewards en zou negatief reageren op LHBTI+-communicatie op de sociale media. Dit zijn slechts enkele voorbeelden waaruit blijkt dat dit deeltje supporterscultuur volgens de respondenten de onderliggende factor is.

Dit is ook iets wat terug is te zien in het recente rapport over LHBTI+-initiatieven bij voetbalclub Telstar. LHBTI+-initiatieven zijn daar succesvol geïmplementeerd en dit was volgens het rapport (Van Wonderen, 2024, p. 4) afhankelijk van meerdere factoren. LHBTI+-initiatieven bij Feyenoord werken niet goed of worden niet uitgevoerd: er is bijvoorbeeld geen communicatie over het onderwerp vanuit de club. Uit het rapport (Van Wonderen, 2024, p. 4) bleek dat het belangrijk is dat de hele club achter dit soort initiatieven staat, van bestuur tot werknemers. Door meerdere respondenten werd echter al het conservatieve bestuur benoemd, dat tegen dit soort initiatieven is of het niet op de agenda heeft. Het is volgens het rapport belangrijk om initiatieven als berichten op sociale media over het onderwerp consistent uit te voeren. Hierbij moet een club zich niet laten weerhouden door een negatieve minderheid (Van Wonderen, 2024, p. 4). Volgens de respondenten is dit echter exact wat er nu wel plaatsvindt. Er ligt potentie, want een voetbalclub heeft nu eenmaal een maatschappelijke rol en het grootste deel van de voetbalfans lijkt dit te begrijpen (Van Wonderen, 2024, p. 4). Het wordt volgens de respondenten echter geblokkeerd door de cultuur en invloed van een kleine groep supporters.

Wegens de prevalentie die de respondenten geven aan de supporterscultuur bij Feyenoord in het blokkeren van LHBTI+-acceptatie, -communicatie en -inclusie, is het interessant om recente theoretische benaderingen hierover te bespreken. Volgens Cashmore & Dixon (2024, p. 378-384) is er op het Europese vasteland de laatste jaren een heropleving van hooliganisme in de voetbalwereld. Voetbalhooliganisme wordt in wetenschappelijke literatuur gebruikt als paraplu-begrip, waarmee supporters worden aangeduid die zich bezighouden met dingen als rellen, fysiek of verbaal misbruik en vandalisme (Fincoeur, 2023, p. 107). Ook is er recent regelmatig onderzoek gedaan naar de cultuur of sociale compositie van deze groepen, al is deze volgens Fincoeur (2023, p. 108) afhankelijk van context en locatie. Meestal zijn de groepen zeer collectivistisch en gerelateerd aan sociale klasse. Naar Nederlandse hooligans is weinig onderzoek gedaan, maar in 2007 concludeerde Spaaij (2007, p. 328) dat Feyenoordhooligans vooral bestonden uit laagopgeleide, witte, werkende-klasse mannen. Bij deze mannen speelde geweld en het hebben van een masculiene identiteit een grote rol in het leven.

Volgens Doidge et al. (2020, p. 114) is de rol van masculiniteit bij fanatieke voetbalsupporters

nog te weinig onderzocht. Zij stellen dat bij groepen hooligans of ultra's (groepen voetbalfans die zich prijzen op hun collectieve identiteit en bij hun club zorgen voor gepassioneerde choreografieën en fanatieke supportersacties) gemeenschappen zijn in het stadion waar de hegemonische mannelijkheid zoals beschreven door Connell nog in stand wordt gehouden, zelfs de leidende cultuur is. Er is geen ruimte voor andere seksualiteiten of identiteiten. Vrouwen en homoseksuelen worden er niet snel geaccepteerd en gezien als minder (Doidge et al., 2020, p. 118). Volgens de onderzoekers is dit ook een gevolg van een traditie van dominantie van witte, werkende-klasse, mannelijke voetbalfans, die het grootste deel van de voetbalfans in Europa uitmaakten (Doidge et al., 2020, p. 119). In deze hooligan- en ultragroepen is de invloed hiervan nog steeds te voelen. Dit wordt ook bevestigd in Pools onderzoek. Hierin (Kossakowski et al., 2019, p. 517) wordt daarnaast gesteld dat dit de rest van het stadion beïnvloedt, omdat deze groepen de sfeer in het stadion uitmaken.

Het is overeenkomstig met de resultaten in deze scriptie. Meerdere respondenten benoemden dat het kleine groepje fanatieke fans bij Feyenoord, meermaals gekwalificeerd als hooligans, niet open stonden voor andere seksualiteiten en identiteiten. Het zou hier zijn waar je niet homo-, bi-, of transseksueel kan zijn. Meerdere respondenten benoemden als onderliggende redenen hiervoor ook de dominantie van witte, werkende-klasse mannen in deze groep. Dat is volgens de respondenten simpelweg de cultuur daar. Door je als club en medefans te laten beïnvloeden door dit deel van de fans, wordt ervoor gezorgd dat deze hegemoniaal mannelijke cultuur, waarin LHBTI+-supporters en voetballers geen plaats hebben, de leidende cultuur rondom de club is.

Naast de wetenschappelijke toevoegingen, hebben de bevindingen ook maatschappelijke waarde. Het is bevestigd dat de professionele voetbalomgeving in Nederland geen inclusieve sfeer is voor LHBTI+-personen: bij één van de grootste voetbalclubs van Nederland is de sfeer richting LHBTI+-voetballers, -voetbalsupporters en -supportersgroepen zeer negatief. Het legt het probleem in Nederland extra bloot en hierdoor wordt benadrukt dat maatregelen nodig zijn. Wat betreft maatregelen, is meer kennis vergaard over hoe voetbalsupporters kijken naar de LHBTI+-campagnes en -communicatie, en is een voorzetje gegeven over wat LHBTI+-supportersgroepen zouden kunnen bijdragen in het vergroten van LHBTI+-acceptatie in het Nederlandse voetbal. Tot slot is blootgelegd hoe deze acceptatie bij Feyenoord wordt geblokkeerd door een deel van de supporterscultuur, dit is volgens de respondenten het grootste probleem. Het wijst uit dat meer onderzoek nodig is naar de rol van fanatieke fans of hooligans in het tegengaan van inclusie, ook buiten Feyenoord.

Beperkingen en toekomstig onderzoek

Er zijn meerdere aanbevelingen te doen voor toekomstig onderzoek. Allereerst met betrekking tot LHBTI+-supportersgroepen. Hoewel in wetenschappelijke literatuur in Engeland is aangetoond dat deze groepen een grote rol spelen in het vergroten van LHBTI+-acceptatie in het professionele voetbal, is er in Nederland geen wetenschappelijk onderzoek naar deze groepen gedaan. In deze scriptie is een eerste stap gezet, door seizoenkaarthouders van de enige Eredivisieclub met een

LHBTI+-supportersgroep te bevragen over LHBTI+-acceptatie bij de club en de rol van de supportersgroep daarin. In recente rapporten van het Mulier Instituut en het Verwey-Jonker Instituut (Van Wonderen, 2024, p. 17) wordt erkend dat de LHBTI+-supportersgroepen een belangrijke rol kunnen gaan spelen in Nederland, dus meer onderzoek hiernaar is belangrijk. Vooral de kant van de leden van de supportersgroepen zelf is nog onderbelicht in Nederland, in deze scriptie is dit ook niet gelukt. De Roze Règâhs bestaan nu al enkele jaren, het zou daarom bijvoorbeeld interessant te zijn om onderzoek te doen naar hun rol en successen als het gaat om LHBTI+-inclusie.

Verder is het interessant om meer onderzoek te doen naar supporterscultuur in Nederland. Hier is niet veel onderzoek naar gedaan, maar in deze scriptie bleek wel hoe doorslaggevend deze kan zijn in het tegenhouden van emancipatie en inclusie. Er was geen ruimte om onderzoek te doen naar de fanatieke en negatieve supporters van Feyenoord, hun beweegredenen, de sociale opmaak van de groep en wat deze supporterscultuur exact inhoudt. Meer onderzoek is daarom gewenst, ook naar in hoeverre deze resultaten specifiek Feyenoord-gerelateerd zijn. In het rapport van het Verwey-Jonker Instituut (Van Wonderen, 2024, p. 4) werd al benoemd dat acceptatie afhankelijk is van de cultuur van de club. Is het bij grote clubs in Nederland met een fanatieke kern inderdaad zo dat de tolerantie lager is en de club in haar communicatie en initiatieven hierdoor beïnvloed wordt, of is dit, zoals de respondenten denken, iets dat Feyenoord typeert? Onderzoeken kunnen gedaan worden naar een club als Ajax, en hoe supporters daar kijken naar LHBTI+-acceptatie, bijvoorbeeld naar hoe ze zouden reageren op een LHBTI+-supportersgroep bij hun club.

Bibliografie

- Adams, A., Anderson, E., & McCormack, M. (2010). Establishing and challenging masculinity: The influence of gendered discourses in organized sport. *Journal of Language and Social Psychology* 29(3), 287-300. <https://doi-org.eur.idm.oclc.org/10.1177/0261927X10368833>
- Adams, W.C. (2015). Conducting semi-structured interviews. In J.S. Wholey, H.P. Haty, & K.E. Newcomer (Eds.), *Handbook of Practical Program Evaluation* (pp. 492-505). Jossey-Bass. <https://doi.org/10.1002/9781119171386.ch19>
- Anderson, E. (2009). *Inclusive Masculinity: The Changing Nature of Masculinities*. Routledge. ISBN: 978-0415893909.
- Anderson, E., & McCormack, M. (2010). Inclusive masculinity theory: Overview, reflection and refinement. *Journal of Gender Studies* 27(5), 547-561. <https://doi.org/10.1080/09589236.2016.1245605>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77-101. [10.1191/1478088706qp063oa](https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa)
- Cashmore, E., & Cleland, J. (2012). Fans, homophobia and masculinities in association football: Evidence of a more inclusive environment. *The British Journal of Sociology* 63(2), 370 – 387. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2012.01414.x>
- Cashmore, E., & Dixon, K. (2024). Why football violence made a comeback in continental Europe but spared England. *Soccer & Society* 25(3), 378-384. <https://doi.org/10.1080/14660970.2023.2301204>
- Cleland, J. (2018). Sexuality, masculinity and homophobia in association football: An empirical overview of a changing cultural context. *International Review for the Sociology of Sport* 53(4), 411-423. <https://doi.org/10.1177/1012690216663189>
- Crolley, L., & Garland, J. (2023). Tackling homophobia, biphobia and transphobia in football: what (if anything) works? In I. Awan, & I. Zempi (Eds.), *Hate Crime in Football* (pp. 159-180). Bristol University Press. <https://doi-org.eur.idm.oclc.org/10.46692/9781529227208>
- De Haan, M. (2022, 2 juni). Het lot van de Roze Kameraden: Dik 9 maanden bedreigingen en een weifelend Feyenoord. *RTV Rijnmond*. <https://www.rijnmond.nl/nieuws/1507754/het-lot-van-de-roze-kameraden-dik-9-maanden-bedreigingen-en-een-weifelend-feyenoord>
- De Wit, N., Jak, L., Cremers, R., Elling, A., Deekman, A., Geerdes-Gazzah, M., Anselma, M., de Kwaastniet, R., & Visser, T. (2023). Verkenning discriminatie en racisme in sport en cultuur. *Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme*.
- Doidge, M., Kossakowski, R., & Mintert, S. (2020). *Ultras: The Passion and performance of contemporary football fandom*. Manchester University Press.
- Elfrink, R. (2023, 5 april). PSV woest over homofobe spreekkoren jegens Xavi Simons, leiding Spakenburg 'schaamt zich'. *Algemeen Dagblad*. <https://www.ad.nl/nederlands-voetbal/psv->

[woest-over-homofobe-spreekkoren-jegens-xavi-simons-leiding-spakenburg-schaamt-zich~ac171ba4/](#)

Ellemers, N. (2018). Gender Stereotypes. *Annual Review of Psychology* 69(1), 275-298.

<https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>

Elling, A. (2018). *De kracht van sport voor LHBTI-stigmatisering en emancipatie*. Mulier Instituut.

Elling, A., Anselma, M., & Cremers, R. (2022). Monitor ‘Ons voetbal is van iedereen’ – Aanvalsplan tegen racisme en discriminatie in het voetbal: Opbrengstenrapportage 2022. *Mulier Instituut*.

Elling, A., & Cremers, R. (2022). Lhbt+-acceptatie op de sportvereniging, horen daar grappen bij? In V. Stevens & J. Steenbergen (Eds.), *Samenwerking, dialoog en zelforganisatie als kiemen van een positieve sportcultuur* (pp. 62-72). Mulier Instituut.

Elling, A., & Cremers, R. (2022). Monitoring “inclusive masculinity” in sport in the Netherlands 2008-2021. In I. Hartmann-Tews (Ed.), *Sport, Identity and Inclusion in Europe* (pp. 154-167). Routledge. ISBN: 9781003196761

Eppich, W.J., Gormley, G.J., & Teunissen, P.W. (2019). In-depth interviews. In D. Nestel, J. Hui, K. Kunkler, M. Scerbo, & A. Calhoun (Eds.), *Healthcare Simulation Research* (pp. 85-91). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-26837-4_12

Fincoeur, B. (2023). From stands to forests: The development of Belgian and Dutch football hooliganism. In B. Barque de Hollanda, & T. Busset (Eds.), *Football fandom in Europe and Latin America: Culture, politics, and violence in the 21st century* (pp. 107-125). Palgrave Macmillan.

Gaston, L., Magarath, R., & Anderson, E. (2018). From hegemonic to inclusive masculinities in English professional football: marking a cultural shift. *Journal of Gender Studies* 27(3), 301-312. <https://doi.org/10.1080/09589236.2017.1394278>

Hilgersom, V., & Claessens, A. (2024, 25 april). Profvoetballers die uit de kast durven te komen: Dit kunnen we leren van homo-acceptatie in het Duitse voetbal. *EenVandaag*. <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/profvoetballers-die-uit-de-kast-durven-te-komen-dit-kunnen-we-leren-van-homo-acceptatie-in-het-duitse-voetbal/#alert-toaster-slide-down>

Kooyman, M., & Liukku, A. (2023, 17 september). Twee jaar na begin Roze Kameraden maakt Paul van Dorst balans op: ‘Lijkt of we verder teruggaan in tijd’. *Algemeen Dagblad*. <https://www.ad.nl/rotterdam/feyenoord-lhbt-roze-kameraden-paul-van-dorst-knb-rotterdam~ab973e6c/>

Kossakowski, R., Antonowicz, D., & Jakubowska, H. (2019). The reproduction of hegemonic masculinity in football fandom: An analysis of the performance of Polish ultras. In R. Magrath, J. Cleland, & E. Anderson (Eds.), *The Palgrave Handbook of Masculinity and Sport* (pp. 517-536). Palgrave Macmillan. <https://link-springer-com.eur.idm.oclc.org/book/10.1007/978-3-030-19799-5>

- Magrath, R. (2018). 'To try and gain advantage for my team': Homophobic and homosexually themed chanting among English football fans. *Sociology* 52(4), 709-726.
<https://doi.org/10.1177/0038038517702600>
- Magrath, R. (2021). Gay male football fans' experiences: Authenticity, belonging and conditional acceptance. *Sociology* 55(5), 978-994. <https://doi.org/10.1177/0038038521994012>
- Maguire, M., & Delahunt, B. (2017). Doing a thematic analysis: A practical step-by-step guide for learning and teaching scholars. *All Ireland Journal of Higher Education* 9(3), 3351-3364.
<http://ojs.aishe.org/index.php/aishe-j/article/view/335>
- Mijnlieff, G., de Vos, E., & Zaat, M. (2021, 8 december). Hand in hand.... *De Groene Amsterdammer*.
<https://www.groene.nl/artikel/hand-in-hand>
- Millward, P. (2023). *Football fandom, sexualities and activism: A cultural relational sociology* (Eerste Editie). Routledge. DOI: 10.4324/9781003373490
- Müller, F., Van Zoonen, L., & De Roode, L. (2008). We can't 'Just do it' alone! An analysis of Nike's (potential) contributions to anti-racism in soccer. *Media, Culture & Society* 30(1), 23-29.
<https://doi.org/10.1177/0163443707084348>
- Nederlandse Sportraad. (2023). Topsport en media: Analyse ontwikkelingen en voorstellingen van de toekomst. *Rijksoverheid*.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/03/16/kamerbrief-over-aanbieding-analyse-nlsportraad-topsport-en-media>
- Ralph, B., & Roberts, S. (2019). Theories of men and masculinity, and their ability to account for positive change. In R. Magrath (Ed.), *The Palgrave Handbook of Masculinity and Sport* (pp. 19-38). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-19799-5_2
- Redactie NOS. (2021, 7 juni). Onderzoek: Merendeel voetbalprofs geeft lhbt-acceptatie onvoldoende. *NOS Nieuws*. <https://nos.nl/artikel/2383950-onderzoek-merendeel-voetbalprofs-geeft-lhbt-acceptatie-onvoldoende>
- Redactie NOS. (2022, 16 oktober). Kökçü en El Yaakoubi dragen regenboogband niet: gemiste kans of alle begrip? *NOS Voetbal*. <https://nos.nl/artikel/2448678-kokcu-en-el-yaakoubi-dragen-regenboogband-niet-gemiste-kans-of-alle-begrip>
- Redactie NOS. (2022, 21 november). Nederland en andere landen zien af van de OneLove-band na aangekondigde gele kaart. *NOS Voetbal*. <https://nos.nl/artikel/2453245-nederland-en-andere-landen-zien-af-van-onelove-band-na-aangekondigde-gele-kaart>
- Redactie RTL Nieuws. (2019, 24 januari). Supportersvereniging voor homoseksuele voetbalfans: 'Er is nog veel homofobie'. *RTL Nieuws*.
<https://www.rtlnieuws.nl/editienl/artikel/4586196/supportersvereniging-voor-homoseksuele-voetbalfans-er-nog-veel-homofobie>
- Rutledge, P., & Hogg, J.L. (2020). In-depth interviews. *The International Encyclopedia of Media Psychology*, 1-7. [10.1002/9781119011071.iemp0019](https://doi.org/10.1002/9781119011071.iemp0019)

- Sánchez, F.J. (2016). Masculinity issues among gay, bisexual, and transgender men. In Y.J. Wong, & S.R. Wester (Eds.), *APA handbook of men and masculinities* (pp. 339-356). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14594-016>
- Silverstein, L.B. (2016). Feminist masculinities: The end of gender as we know it. In Y.J. Wong, & S.R. Wester (Eds.), *APA handbook of men and masculinities* (pp. 145-172). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14594-016>
- Spaaij, R. (2007). Football hooliganism in the Netherlands: Patterns of continuity and change. *Soccer and Society* 8(2), 316-334). <https://doi-org.eur.idm.oclc.org/10.1080/14660970701224566>
- Steinfeldt, J.A., Keino Miller, S., & David, J.L. (2016). Masculinities in sport: Incorporating heterogeneity into hegemony. In Y.J. Wong, & S.R. Wester (Eds.), *APA handbook of men and masculinities* (pp. 659-681). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14594-016>
- Van Noordenburg, R. (2023, 20 juli). Paul van Dorst: “In een stadion ben je als LHBTIQ+-persoon welkom zolang je dat stilhoudt.” *NOC*NSF*. <https://nocnsf.nl/nieuws/2023/07/paul-van-dorst-in-een-stadion-ben-je-als-lhbtqiplus-persoon-welkom-zolang-je-dat-stilhoudt>
- Van Wonderen, R. (2024). Opbrengsten en geleerde lessen #AllTogetherChallenge Telstar. *Verwey-Jonker Instituut*.
- Williams, J. (2003). The fastest growing sport? Women’s football in England. *Soccer & Society* 4(2-3), 112-127. <https://doi.org/10.1080/14660970512331390865>

Appendices

Appendix 1: Overzicht van respondenten

Seizoenkaarthouders Feyenoord met gefabriceerde namen

	Leeftijd	Geslacht	Opleidingsniveau	Woonplaats	Werkveld	Vak Kuip
Respondent 1 (Finn)	22	Man	WO-bachelor	Pijnacker	Journalistiek	Vak Z1
Respondent 2 (David)	26	Man	MBO-4	Ossendrecht	Gehandicaptenzorg	Vak R
Respondent 3 (Teun)	24	Man	MBO	Bergen op Zoom	Front-end developer	Vak R
Respondent 4 (Oscar)	54	Man	WO-master	Rotterdam	Sales	Vak DD
Respondent 5 (Julia)	21	Vrouw	WO-bachelor	Rotterdam	Sociologisch onderzoek	Vak R
Respondent 6 (Camiel)	22	Man	HBO	Steenbergen	IT	Vak NN
Respondent 7 (Mark)	25	Man	WO-master	Rotterdam	Verzekeringen	Vak NN
Respondent 8 (Pepijn)	28	Man	WO-master	Rotterdam	Consultancy	Vak X
Respondent 9 (Heleen)	44	Vrouw	HBO	Rotterdam	Journalistiek	Vak
Respondent 10 (Tygo)	20	Man	VWO	Rotterdam	Bijlesdocent	Vak D

Appendix 2: Topiclijst

ONDERWERPEN	SUBONDERWERPEN
Personalia	- Hoe oud ben je? Hoogst afgeronde opleiding? Wat voor werk? Woonplaats? - Hoe lang seizoenkaarthouder? Welk vak? - Waarom seizoenkaarthouder? - Volgend jaar weer seizoenkaarthouder? Waarom wel/niet? - Sfeer in het stadion? - Hoe wordt de sfeer in het stadion bepaald?
Homoseksualiteit in profvoetbal	- Hoe staat in jouw ogen de Nederlandse voetbalcultuur tegenover LHBTI+ voetballers/supporters in het profvoetbal? Voorbeelden/toelichting? - Waarom denk je dat er vrijwel geen openlijk homoseksuele profvoetballers zijn? - Wat zou er in jouw ogen veranderen als er een openlijk homoseksuele profvoetballer in Nederland speelde? - Hoe zou in jouw ogen de media reageren als er een openlijk homoseksuele profvoetballer in Nederlands speelde? - Hoe zou je reageren als een speler van de club openlijk homoseksueel zou zijn? Waarom?

Ervaringen in het stadion

- Denk je dat iedereen in de Kuip welkom is? Wie eventueel niet? Waarom wel/niet?
- Denk je dat iedereen in het stadion zichzelf kan zijn?
- Wat betekent dat voor jou, 'jezelf kunnen zijn'?
- Denk je dat homoseksuelen zichzelf kunnen zijn in het stadion? Waarom wel of niet? Verschilt dat per vak?
- Op welke manier verschilt het per voetbalclub in hoeverre iemand zichzelf kan zijn?
- Hoor je wel eens liedjes of spreekkoren in het stadion, gericht tegen homo's? Participeer je daarin? Wat vind je ervan? Heb je voorbeelden?
- Denk jij dat er homoseksuele supporters in het stadion zitten?
- Zie je wel eens pride-vlaggen in het stadion? Wat vind je daarvan?

Gedachten over Roze Kameraden

- Wat weet je van de Roze Kameraden?
- Wat vind je van de Roze Kameraden?
- Waarom denk je dat ze bestaan?
- Zie je wel eens iets over de Roze Kameraden of Paul van Dorst op social media?
- Gedachten over LHBTI+-supportersgroepen in het algemeen. Zijn ze nodig, waarom wel/niet?
- Denk je dat een LHBTI+-supportersgroep zou kunnen

	functioneren bij Feyenoord? Wat is daarvoor nodig? - Vergelijking met supportersgroepen andere landen. Engeland, Duitsland.
Samenwerking met de club	- Vind je dat Feyenoord zou moeten samenwerken met de Roze Kameraden? - Hoe zou de ideale samenwerking met Feyenoord eruitzien? (bijv. instaposts of steward-training). Wat is daar nog voor nodig? - Ken je voorbeelden van andere clubs die je als ‘goed voorbeeld’ zou beschrijven? Waarom is dat een goed voorbeeld? - Zie je nu al voorbeelden van communicatie rondom het onderwerp door de club? Waarom gebeurt dat wel of niet in jouw ogen? - Wat zou de club qua communicatie rondom het onderwerp moeten doen? - Denk je dat dit belangrijk is? Waarom wel/niet?
Gedachten over (Media-)Campagnes averechts	- Hoe kijk jij naar de OneLove-campagne? Is er behoefte naar? Heeft het nut? Waarom? - Hadden de campagnemakers dingen anders moeten doen? Waarom? - Hoe gaat Feyenoord om met de campagne? Kan dit anders? Waarom is het belangrijk dat Feyenoord hieraan meedoet? (evt. ook vragen naar

	weigeren van armband dragen door K��k��u). - Wat kan er anders/beter aan de campagne over het algemeen?
Laatste gedachten over LHBTI+-acceptatie in de voetbalwereld	- Op welke manier kan de rol en de functie van de Roze Kameraden nog verbeterd worden? - Hoe zie je de toekomstige rol van LHBTI+-supportersgroepen in Nederland voor je? - Welke andere dingen zouden kunnen helpen bij LHBTI+-acceptatie in het voetbal? - Wil de respondent nog iets toevoegen?

Appendix 3: Codeboom

Eindthema	Subthema	Open code, betekenis fragment	Tekstfragment, voorbeeld
Supporterscultuur van Feyenoord	Negatiever dan andere clubs	Laat seizoenkaart varen, bij Feyenoord te veel mensen die zichzelf prijzen op ruwe randje in vergelijking met andere clubs.	Want Feyenoord is wat dat betreft bijvoorbeeld een voorbeeld waar het denk ik juist wat minder makkelijk gaat. Omdat ik gewoon toch denk dat het zagezegde ruwe randje waar veel fans zichzelf juist op prijzen, dat dat wel in dit soort onderwerpen vaak leidt tot wat minder verdraagzaamheid. En dat is ook een van de redenen waarom ik bijvoorbeeld mijn seizoenkaart laat varen. Omdat ik heel vaak denk van ja, bij andere clubs kan het wel veel normaler. (Interview 1, p. 7)
		Aanhang Feyenoord ruw, bij andere clubs accepteren ze diversiteit sneller wegens conservatieve aard van Feyenoord.	Ja, omdat dat dus die aanhang is daar zo, ja, wat ik al zei. Het is zo rauw en ruw. En er is zo'n angst voor, voor dat soort dingen. En ik denk dat bij andere clubs dat ze daar wat sneller in zijn van, ja, oké. Maar Feyenoord is, eh, de aanhang is heel conservatief. En het bestuur trouwens ook, wat ik al zei. Het is gewoon, het is allemaal gewoon zo, eh, zo conservatief. (Interview 5, p. 168-169)
	Verschillend per vak	Vak S reageert anders op kus met iemand van hetzelfde geslacht dan een gezinsvak.	Het maakt natuurlijk wel uit of je bij de fanatieke aanhang zit of dat je op een gezinsvak zit. Kijk als jij op vak O samen met je vriend zit of met je vriendin als lesbiennes en je geeft elkaar een kus. Ja dan zal niemand blikken of blozen. Maar ja het zal wel, als je dat op vak S doet, zal toch, ja, zal er toch wat anders gereageerd worden. (Interview 8, p. 255)

		In vak S moet je echt bij de cultuur horen, anders accepteren ze je niet.	Ja, op sommige plekken dus wel. Maar op andere plekken dus helemaal niet. Maar in sommige plekken, zoals de harde kern, is echt een extreem geval. Dan moet je echt wel die cultuur hebben, dan moet je daar staan. (Interview 10, p. 325)
	Invloedrijk over de club	Bestuur supportersvereniging gekaapt door fanatieke deel van de aanhang.	Want de FSV is, ja, een paar jaar geleden eigenlijk soort van gekaapt door de harde kern van Feyenoord. Dus er zitten best wel wat zware jongens nu in het bestuur. Heeft hij gezegd, daar wil ik niet mee in gesprek. Logisch, want het zijn gewoon gasten die meerdere keren veroordeeld zijn voor discriminatie, mishandeling, dat soort dingen. (Interview 5, p. 155)
		Geen communicatie Feyenoord over LHBTI+ uit angst voor reactie fans, supporters leidend.	En ik denk dat zij ook weten welke reacties erop komen als er rondom de hele Kuip alleen maar regenboogvlaggen komen. Dus ik denk dat ze ja gewoon eigenlijk die strijd al niet echt aangaan. Maar ik denk dat dat een beetje de reden is. Dat het in dit soort onderwerpen heel vaak wel toch nog een beetje zo is dat de supporters leidend zijn. (Interview 1, p. 16)
LHBTI+-campagnes en communicatie	Te uitgebreid	Voor deel van de fans voelt het alsof campagnes op ze geforceerd worden en het te veel wordt.	Wat ik hoor en wat ik zie is wel van wat zij zeggen dan. Is dat zij zeggen we hebben al die campagnes, ze horen er gewoon bij, maar het moet niet allemaal dat ze op ons geforceerd worden. Dat hoor ik wel eens veel voorbijkomen. Ik kan me wel voorstellen voor degene die het inderdaad helemaal niet uitmaakt. Of je nou paars bent of weet ik veel wat. Dat dat misschien

			een beetje too much wordt. (Interview 7, p. 242)
		Bij campagnes wordt gedacht dat er te veel een politieke agenda gepusht wordt.	Omdat er heel snel van wordt gedacht dat er een soort politieke agenda wordt gepusht. En ik denk dat daarom mensen er zo'n aversie voor hebben. (Interview 5, p. 164)
	Negatieve reacties oproepen	Regenboogvlaggen leiden tot reacties, in de fik steken zelfs.	Nee. Eh, omdat die, eh, eraf zouden worden gehaald en in de fik zouden worden gestoken, denk ik. Dat was echt, eh... Ja. De wereld was niet klein genoeg. Dat was echt, eh... Ja, dat lokte heel veel reacties uit. (Interview 5, p. 163-164)
		Bij communicatie Feyenoord negatieve reacties op sociale media.	Ja, ik kan dat heel moeilijk inschatten van wat nou gaat helpen. Of het helpt... Ja, je kan het gewoon maken natuurlijk. Maar dan krijg je wel weer die reacties, denk ik. Dus, ja. (Interview 6, p. 199)
	Niet nuttig	OneLove zorgt niet voor verandering in gedrag.	Ik denk alleen dat er niet echt iets verandert. In de zin van, ik denk niet dat er iemand tijdens de bekerfinale zondag nu niet de scheids gaat uitschelden voor homo omdat Feyenoord een OneLove post heeft gemaakt. (Interview 1, p. 25)
		OneLove te onduidelijk, heeft averechts gewerkt hierdoor.	Dus, kut-campagne. Averechts gewerkt, compleet. Nee, hij heft averechts gewerkt. Nou, omdat dus een paar spelers, precies in Rotterdam, hebben gezegd ik wil hem niet dragen. Dat komt een beetje in het nieuws, in plaats van het verhaal wat erachter zit eigenlijk. En daarmee maak je het dus legitiem om te zeggen ja, fuck de regenboogvlag, fuck de lhbt-community. Maar als je die drie mensen goed had uitgelegd, als je iedereen goed had

			uitgelegd, had je zoveel impact kunnen maken. (Interview 9, p. 307-309)
Openlijk homoseksuele voetballers	Belangrijkste oplossing	Als heel bekende voetballer openlijk homoseksueel is, zou acceptatie vergroten.	Het zou best kunnen zijn, stel dat, ik noem maar iets, Memphis Depay of zo, iemand die echt door iedereen gekend wordt. Als die het zou zeggen, dat er misschien wel meer acceptatie zou zijn. (Interview 4, p. 112)
		Homoseksuele profvoetballer rolmodel en voorbeeld.	Want in het profvoetbal word je wellicht misschien als een rolmodel gezien. Dus daar kijken sommige mensen wel tegenop en dan denken ze, oh, als hij uit de kast komt, of zo, dan kan ik het ook wel. (Interview 6, p. 182)
	Taboe	Taboe op homoseksuele voetballer.	Nou ja, er zit wel een taboe op natuurlijk. Ik denk niet dat er heel veel profvoetballers zijn die uit de kast zijn gekomen. (Interview 2, p. 41).
		Nederland nog niet klaar voor homoseksuele voetballer wegens machocultuur.	Dat een soort van de voetbalcultuur, zeker in Nederland, er nog niet klaar voor is. Dat er spelers homo zijn. (Interview 5, p. 141)
	Negatieve reacties oproepen van fans	Homoseksuele voetballers bang voor negatieve reacties fans.	En ik denk hetzelfde geldt voor voetballers dat die daar ja, niet zo open voor zijn of het niet durven te vertellen. Omdat ze toch waarschijnlijk al weten van hè, dat ze ja, shit over hun heen krijgen. Denk dat ik het zo moet zeggen. (Interview 3, p. 74)
		Homoseksuele voetballers gaan opmerkingen krijgen van fans, makkelijk slachtoffer.	En ook de fans, die gaan het ook heel moeilijk maken, want het is natuurlijk gewoon heel makkelijk. Ik zie natuurlijk anders uit. Als jij voetballer bent en je hebt een andere huidskleur. Heel makkelijk om

			daar iets over te zeggen. (Interview 7, p. 221)
	Sensationeel neergezet door media	Media maakt het heel groot, daarom ook wel logisch dat homoseksuele voetballers er tegenop kijken.	Dus het wordt natuurlijk, ja, het wordt gewoon heel groot gemaakt. Ik denk, ja, en iedereen zal heel blij zijn en heel positief spreken in de mediawereld. Maar het wordt wel, het wordt gewoon groot uitpakkt. Het wordt ook een ding gemaakt doordat niemand het doet en omdat het zo groot wordt opgepakt als het wel gebeurt, denk ik. Dus je kan voetballers die het niet doen, en dat is eigenlijk een echt treurige conclusie, kan ik ergens ook wel begrijpen. (Interview 8, p. 252-253)
		Media zou er een enorm item van maken.	Ja, ik denk dat die dat als een waanzinnig item zouden oppakken. Dat geloof ik wel. Ja. Ja, dus dat zal zeker breed uitgemeten worden. (Interview 4, p. 113)
Roze Kameraden	Goed en nodig	Prima als Roze Kameraden groep willen vormen.	En ja, Feyenoord is voor iedereen, weet je wel. Dus ook voor die groep moet dat gewoon kunnen. En als ze zich echt in een groep willen vormen, dat is prima. Dat vind ik ook prima. (Interview 6, p. 191)
		Roze Kameraden goed, fijn dat er een gemeenschapsgevoel wordt gecreëerd.	Ik vind het goed, omdat het natuurlijk een bepaalde groep fans verenigt die denk ik fijn voelen dat er anderen zijn die ook zo zijn en dat ze dan gewoon, dat daar ook meer bewustzijn wordt voor gecreëerd. (Interview 7, p. 229)
	Negatieve reacties door fans	Grappen over Roze Kameraden op de tribune.	Als je iemand ziet die misschien een beetje iets homo-achtigs doet. Dat klinkt heel verkeerd. Maar ja, dan is het al gauw dat ze

			zeggen van oh ja, die hoort zeker bij de Roze Kameraden. (Interview 1, p. 17).
		Heftige reacties op Roze Kameraden op sociale media.	En onder de posts van Feyenoord-accounts, daar is iedereen natuurlijk fel op tegen inderdaad van klote Roze Kameraden en het slaat helemaal nergens op en ik ben het er zo niet mee eens. (Interview 5, p. 158)
	Zorgen voor verdeeldheid, moeten in gesprek	Roze Kameraden zorgen voor verdeeldheid omdat het een aparte groep is.	Ehm, ja, daar zijn de meningen een beetje over verdeeld. Feyenoord wordt gezien als één, het legioen. En dat willen ze graag zo houden. En de supportersverenigingen en de supporters over het algemeen zijn van mening dat als je dat accepteert als club zijnde, de Roze Kameraden... dan krijg je heel erg veel verdeeldheid. (Interview 2, p. 51)
		Roze Kameraden kan werken, moet wel op andere manier. Hier moeten ze over in gesprek met Feyenoord.	Kan ik mij niet anders voorstellen bij zo'n grote supportersvereniging. Dus waarom zou je daar geen zorg voor dragen? De manier waarop, daar kan je over mening verschillen en hoe dat moet gebeuren. Maar ik denk dat je sowieso met elkaar in gesprek erover moet. (Interview 8, p. 275-276)
LHBTI+-supporters	Kunnen niet zichzelf zijn	Kan niet met iemand van hetzelfde geslacht zoenen op tribune.	Kijk, op het moment dat jij met je vriend naar het stadion gaat en bij wijze van spreken openlijk gaat zitten zoenen op de tribune, denk ik wel dat je een uitdaging hebt. (Interview 4, p. 115)
		Er uitgesproken uitzien of hand in hand lopen met andere man kan niet in de Kuip.	Ik denk dat hoe uitgesprokener je eruitziet of bent, hoe meer dat tegenreacties van individuen zal geven. En ik denk ook dat het voetbalstadion in het algemeen misschien ook niet de plek is waar je als

			homo hand in hand het meest vrij kan lopen. (Interview 8, p. 254)
	Opmerkingen en negatieve reacties	Homo beetje gebruikt grappend tussen fans.	Ik zit wel in een familievak, maar er zitten best wel van die rauwdouwers. En dan hoor je ook weleens van joh, homo, haal een biertje. (Interview 4, p. 117)
		Als je overdreven doet word je in de Kuip homo genoemd.	Weet ik veel, als iemand heel overdreven bijvoorbeeld doet, dat er dan gezegd wordt van, doe normaal joh, homo, of zoiets. En dat er ook wel een groot deel is, ik bedoel, dat blijkt maar. De Roze Kameraden is niet voor niks opgericht. Die zich er wel heel erg vervelend door voelt. (Interview 5, p. 152-154)
	Geen spreekkoren, wel scheldwoorden	Geen liedjes met homonegatieve termen, bij cornervlag wel scheldwoorden en opmerkingen naar spelers tegenstander.	Ehm, nummers hoor ik eigenlijk niet echt. Als Feyenoord-supporter krijg je het eerder naar je hoofd, de liedjes in het stadion. De homo's lopen hand in hand wordt denk ik meer gezongen. Ik merk wel, ik zit, sta, op een plek waar spelers de corners nemen. Warmlopen van de tegenstander. Nou dat er wel eens iemand iets roept. Dat wel, puntje, puntje, homo. Dat wordt wel heel sporadisch wel eens geroepen. (Interview 8, p. 256)
		Veel scheldwoorden met homonegatieve termen richting spelers, ook eigen.	Ja, homo, standaard. Homo of een flikker. Als iemand de bal niet goed raakt. Richting alle spelers. Ook je eigen spelers. (Interview 9, p. 292)

